

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Όποτε μια καινούργια ιδέα σαρώνει την Κίνα –μια νέα μόδα, μια νέα φιλοσοφία, μια νέα συμπεριφορά–, οι Κινέζοι αυτό το ονομάζουν «πυρετό». Από τότε που η χώρα ανοίχτηκε στον υπόλοιπο κόσμο, οι κάτοικοί της κυριεύθηκαν από τον «πυρετό του δυτικού κοστούμιού», τον «πυρετό του Ζαν-Πωλ Σαρτρ», τον «πυρετό του προσωπικού τηλεφώνου» κ.λπ. Δύσκολα μπορούσε να προβλέψει κανείς πότε ή πού θα εκδηλωνόταν η επόμενη «επιδημία», ή τι θα 'φηνε πίσω της.

Το χωριό Σιατζιά των 1.564 κατοίκων ζούσε στον πυρετό του αμερικάνικου αστυνομικού σίριαλ «Hunter», γνωστού στην Κίνα με τον τίτλο «Ντετέκτιβ Χενγκ Τε». Όταν το σίριαλ άρχισε να προβάλλεται στην κινεζική τηλεόραση το 1990, οι κάτοικοι του χωριού συγκεντρώνονταν για να παρακολουθήσουν τον υπαστυνόμο Ρικ Χάντερ, της Αστυνομίας του Λος Άντζελες, στις μυστικές αποστολές του με την υπαστυνόμο και συνεργάτιδά του Ντη Ντη ΜακΚωλ. Οι χωρικοί του Σιατζιά περίμεναν ότι ο υπαστυνόμος Ρικ Χάντερ θα έβρισκε τουλάχιστον δύο ευκαιρίες σε κάθε επεισόδιο για να πει τη φράση-σήμα κατατεθέν του: «Δουλεύει για μένα» (Works for me) – παρότι στα κινεζικά ακουγόταν μάλλον σαν θρησκευόμενος, αφού το «Works for me» είχε εσφαλμένα μεταφραστεί ως «Ό,τι θέλει ο Θεός». Ο πυρετός μεταδιδόταν από τον έναν χωρικό στον άλλο και επηρέαζε τον καθένα διαφορετικά. Λίγους μήνες αργότερα, όταν η αστυνομία πήγε στο Σιατζιά για να κάνει έρευνα στο σπίτι ενός ντόπιου αγρότη, εκείνος τους είπε να φύγουν και να επιστρέψουν μόνο όταν θα έχουν ένταλμα – λέξη που την είχε μάθει από τον «Ντετέκτιβ Χενγκ Τε».

Όταν εγκαταστάθηκα στη χώρα το 2005, άκουγα συνεχώς ιστορίες που εμφάνιζαν τη μεταμόρφωση της Κίνας να γίνεται με δια-

δοχικά κύματα σαρωτικών αλλαγών, οι οποίες επηρέαζαν το 1/6 του παγκόσμιου πληθυσμού και αφορούσαν την καρδιά της πολιτικής και οικονομικής ζωής. Από πιο κοντά όμως έβλεπα ότι οι ουσιαστικότερες αλλαγές γίνονταν βαθύτερα, στο πεδίο της αντίληψης των πραγμάτων, κρυμμένες τόσο καλά στον ρυθμό της καθημερινής ζωής, ώστε εύκολα να περνούν απαρατήρητες. Ο μεγαλύτερος απ' όλους τους πυρετούς ήταν ο πυρετός της μεγάλης προσδοκίας – η πίστη ότι μπορεί κανείς να ξαναχτίσει τη ζωή του απ' την αρχή. Μερικοί τα κατάφεραν· πολλοί άλλοι όχι. Το πιο σημαντικό όμως ήταν ότι οι Κινέζοι αφήφησαν μια ιστορική παράδοση που τους έλεγε να μην προσπαθούν ποτέ. Ο Λου Σουν, ο πιο διάσημος συγγραφέας της σύγχρονης Κίνας, έγραψε κάποτε ότι «η ελπίδα μοιάζει με μονοπάτι στην εξοχή: στην αρχή δεν υπάρχει, όμως απ' τη στιγμή που οι άνθρωποι αρχίζουν να περνούν από εκεί, το μονοπάτι χαράσσεται».

Έζησα στην Κίνα οκτώ χρόνια και είδα να παίρνει σάρκα και οστά αυτή η εποχή της φιλοδοξίας. Πάνω απ' όλα ήταν μια εποχή αφθονίας – το αποκορύφωμα ενός μετασχηματισμού εκατό φορές μεγαλύτερου σε μέγεθος και δέκα φορές ταχύτερου από την πρώτη Βιομηχανική Επανάσταση που γέννησε τη σημερινή Βρετανία. Ο κινεζικός λαός δεν αγωνιά πλέον για το φαγητό του – ο μέσος πολίτης τρώει σήμερα έξι φορές περισσότερο κρέας απ' ό,τι το 1976. Είναι όμως μια εποχή που χαρακτηρίζεται από άλλου είδους επιθυμίες, μια περίοδος που έχει ξυπνήσει στους ανθρώπους τη δίψα για νέες συγκινήσεις, νέες ιδέες και την επιθυμία να εμπνέουν τον σεβασμό. Η Κίνα είναι, σε παγκόσμιο επίπεδο, ο μεγαλύτερος καταναλωτής ενέργειας, κινηματογραφικών θεαμάτων, μπίρας και πλατίνας· στην Κίνα κατασκευάζονται πιο πολλοί αυτοκινητόδρομοι και πιο πολλά αεροδρόμια απ' ό,τι σε όλο τον υπόλοιπο κόσμο.

Η εκρηκτική ανάπτυξη της χώρας έδωσε την ευκαιρία σε κάποιους πολίτες της να συγκεντρώσουν κολοσσιαίες περιουσίες: στην Κίνα, άλλωστε, ο αριθμός των δισεκατομμυριούχων αυξάνεται με τους ταχύτερους ρυθμούς παγκοσμίως. Μερικοί απ' αυτούς τους πλουτοκράτες υπήρξαν από τους πιο συστηματικούς κλέφτες σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ άλλοι ήταν ανώτεροι κρατικοί αξιωματούχοι· ορισμένοι ήταν και τα δύο. Για τους περισσότερους Κινέζους, ωστόσο, η εκρηκτική ανάπτυξη δεν έφερε μεγάλα πλούτη· τους επέτρεψε όμως να κάνουν τα πρώτα διστακτικά βήματα για ν' απαλλαγούν απ' τη φτώχεια. Τα οφέλη από την οικονομική άνοδο της Κίνας μπορεί να κατανέμονται με εντελώς άνισο τρόπο, αλλά δεν παύουν να είναι πολύ ουσιαστικά: πρόκειται για ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα όσον αφορά την αύξηση της ανθρώπινης ευημερίας στη σύγχρονη

εποχή. Το 1978, το ετήσιο εισόδημα του μέσου Κινέζου ήταν μόλις 200 δολάρια· το 2014 είχε φτάσει τα 6.000 δολάρια. Απ' όποια άποψη κι αν το δει κανείς, ο κινεζικός λαός κατάφερε να ζει περισσότερα χρόνια, και να έχει καλύτερη υγεία και καλύτερη εκπαίδευση.

Ζώντας στο Πεκίνο εκείνα τα χρόνια, διαπίστωσα ότι οι βεβαιότητες που έχει κανείς για τις απόψεις του, ιδίως όσον αφορά το μέλλον της Κίνας, ολοένα λιγοστεύουν όσο περισσότερο έρχεται σε επαφή με την κινεζική καθημερινότητα. Ο πολυσύνθετος χαρακτήρας της μετριάζει την παρόρμηση να αναζητήσουμε μια απλή λογική σε όσα συμβαίνουν. Για να βάλουμε κάποια σειρά στις αλλαγές, καταφεύγουμε στα στατιστικά δεδομένα: τα χρόνια που ήμουν στην Κίνα, ο αριθμός των ανθρώπων που ταξίδεψαν με αεροπλάνο διπλασιάστηκε· ο αριθμός των κινητών τηλεφώνων τριπλασιάστηκε· το συνολικό μήκος των γραμμών του μετρό στο Πεκίνο τετραπλασιάστηκε. Όμως, περισσότερο κι απ' αυτά τα στοιχεία, με εντυπωσίασε μια δραστική αλλαγή που δεν μπορούσα να την εκφράσω με αριθμούς: δύο γενιές πριν, όσοι ταξίδευαν στην Κίνα έμεναν έκπληκτοι από την καθολική ομοιομορφία. Για τους ξένους, ο πρόεδρος Μάο ήταν ο «Αυτοκράτορας των μπλε μυρμηγκιών», σύμφωνα με τον αξιωματικό μνημόνευτο τίτλο ενός βιβλίου – ένας εγκόσμιος θεός στη χώρα των ομοιόμορφων βαμβακερών στολών και των «ομάδων παραγωγής». Τα στερεότυπα που εμφάνιζαν τους Κινέζους σαν αινιγματικούς σκαπανείς του κολεκτιβισμού έμεναν εν μέρει ισχυρά, γιατί αυτό επιδίωκε η πολιτική της χώρας· η επίσημη Κίνα υπενθύμιζε στους επισκέπτες της ότι ήταν ένα έθνος ομάδων εργασίας, μικρών κοινοτήτων και αμέτρητων θυσιών.

Ωστόσο, στην Κίνα που έζησα εγώ, το εθνικό αφήγημα, που άλλοτε εξέφραζε τη συλλογικότητα, είχε αρχίσει να θρυμματίζεται σε δισεκατομμύρια ιστορίες – ιστορίες ολοζώντανων ανθρώπων, προσωπικών συμπεριφορών και μοναχικού αγώνα. Είμαστε πλέον σε μια εποχή στην οποία οι αμοιβαίοι δεσμοί των δύο ισχυρότερων χωρών του κόσμου, της Κίνας και των Ηνωμένων Πολιτειών, μπορεί να δοκιμαστούν από τις βλέψεις ενός επαρχιώτη δικηγόρου, ο οποίος διάλεξε τη συγκεκριμένη μέρα και ώρα για ν' αλλάξει τη μοίρα του. Είμαστε στην εποχή των μεταμορφώσεων, στην οποία η κόρη ενός χωρικού μπορεί να βρεθεί τόσο γρήγορα από τη γραμμή παραγωγής μιας επιχείρησης στο διοικητικό της συμβούλιο, ώστε δεν προφταίνει να τινάξει από πάνω της τη νοοτροπία και τις έγνοιες του χωριού. Είναι η στιγμή που το άτομο γίνεται καταλυτικός παράγοντας στην πολιτική, οικονομική και ιδιωτική ζωή, και αποκτά τόσο κεντρική σημασία στην αυτοεικόνα μιας αναδυόμενης γενιάς, ώστε ο γιος του

ανθρακωρόχου να μεγαλώνει με την πεποίθηση πως τίποτα δεν έχει μεγαλύτερη αξία γι' αυτόν απ' το να δει τ' όνομά του στο εξώφυλλο κάποιου βιβλίου.

Από μια άποψη, ο μεγάλος ωφελημένος της εποχής της φιλοδοξίας είναι το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κίνας (ΚΚΚ). Το 2011, το Κόμμα γιόρτασε την 90ή επέτειο της ίδρυσής του – επίτευγμα αδιανόητο μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Τα χρόνια που ακολούθησαν την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, οι ηγέτες της Κίνας μελέτησαν την ιστορία της και ορκίστηκαν ότι δεν θα βρεθούν ποτέ στην ίδια μοίρα. Όταν το 2011 οι άραβες δικτάτορες κατέρρεαν, η Κίνα άντεξε. Για να επιβιώσει, το ΚΚΚ ξεφορτώθηκε τα ιερά και τα όσια της ιδεολογίας του, αλλά διατήρησε τους αγίους του· εγκατέλειψε τις θεωρίες του Μαρξ, αλλά άφησε το πορτρέτο του προέδρου Μάο στην Πύλη της Ουράνιας Ειρήνης να ατενίζει την Πλατεία Τιενανμέν.

Το Κόμμα δεν υπόσχεται πια ισότητα ή απαλλαγή από τον καθημερινό μόχθο. Υπόσχεται μόνον ευημερία, υπερηφάνεια και δύναμη. Και για κάμποσο καιρό, αυτό αρκούσε. Με το πέρασμα του χρόνου όμως οι Κινέζοι άρχισαν να θέλουν κι άλλα – και ίσως πάνω απ' όλα περισσότερη πληροφόρηση. Η νέα τεχνολογία επέφερε βαθείς αλλαγές σε μια πολιτική κουλτούρα που ήδη είχε αρχίσει να ξεθωριάζει: πράγματα που άλλοτε αποτελούσαν μυστικά, τώρα γίνονται γνωστά· άνθρωποι άλλοτε μόνοι, τώρα συνδέονται μεταξύ τους. Και όσο περισσότερο το Κόμμα προσπαθεί να εμποδίσει τους ανθρώπους να έρχονται σε επαφή με αφιltrάριστες ιδέες, τόσο περισσότερο αυτοί τολμούν να τις απαιτούν.

Η Κίνα σήμερα σημαδεύεται από μεγάλες αντιθέσεις. Είναι η χώρα που αγοράζει τις περισσότερες τσάντες Louis Vuitton στον κόσμο, ενώ έρχεται δεύτερη μόνο μετά τις Ηνωμένες Πολιτείες στην αγορά αυτοκινήτων Rolls-Royce και Lamborghini. Παρ' όλα αυτά, την κυβερνά ένα μαρξιστικό-λενινιστικό κόμμα που δεν θέλει η λέξη πολυτέλεια να εμφανίζεται στις διαφημιστικές πινακίδες. Οι διαφορές στο προσδόκιμο ζωής και στα εισοδήματα ανάμεσα στις πλουσιότερες πόλεις και τις φτωχότερες επαρχίες της είναι παρόμοιες με εκείνες μεταξύ Νέας Υόρκης και Γκάνας. Δύο από τις εταιρείες διαδικτύου με την υψηλότερη χρηματιστηριακή αξία στον κόσμο είναι κινεζικές, ενώ ο αριθμός των Κινέζων που έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο είναι μεγαλύτερος από των Αμερικανών, παρότι επενδύονται τεράστια ποσά στη μεγαλύτερη προσπάθεια επιβολής λογοκρισίας που έχει αναληφθεί ποτέ στην ανθρώπινη ιστορία. Η Κίνα δεν υπήρξε ποτέ πιο πλουραλιστική, πιο αστικο-

πονημένη και πιο πλούσια – παρά ταύτα, είναι και η μόνη χώρα στον κόσμο που κρατά στη φυλακή έναν πολίτη της που τιμήθηκε με βραβείο Νόμπελ Ειρήνης.

Μερικές φορές η Κίνα συγκρίνεται με την Ιαπωνία της δεκαετίας του 1980, όταν 10 τετραγωνικά μέτρα στο κέντρο του Τόκιο άξιζαν 1.000.000 δολάρια, κι οι ντόπιοι μεγιστάνες έπιναν κοκτέιλ με πάγο που τον είχαν φέρει απ' την Ανταρκτική. Το 1991 στην Ιαπωνία σημειώθηκε η μεγαλύτερη μείωση στις αξίες των ακινήτων, στη σύγχρονη ιστορία του καπιταλισμού. Οι ομοιότητες όμως δεν είναι τόσο μεγάλες. Όταν έσκασε η φούσκα των ακινήτων, η Ιαπωνία ήταν μια ώριμη, ανεπτυγμένη οικονομία· η Κίνα αντίθετα, μολονότι αναπτύσσεται με εκρηκτικούς ρυθμούς, παραμένει μια φτωχή χώρα, όπου ο μέσος πολίτης κερδίζει όσα κέρδιζε ο μέσος Ιάπωνας το 1970. Κάποιες φορές, οι στρατιώτες που παρελαύνουν με το βάδισμα της χήνας, οι αποστάτες και οι αντιφρονούντες μάς φέρνουν στον νου τη Σοβιετική Ένωση, ή ακόμα και τη ναζιστική Γερμανία. Όμως τέτοιες συγκρίσεις είναι άστοχες. Οι κινέζοι ηγέτες δεν απειλούν ότι θα «θάψουν» την Αμερική, όπως π.χ. απειλούσε ο Χρουστσόφ, ενώ και οι πλέον μαχητικοί κινέζοι εθνικιστές δεν διεκδικούν ξένα εδάφη ούτε ζητούν εθνοκαθάρσεις.

Η Κίνα μού θυμίζει περισσότερο την Αμερική στα χρόνια του δικού της μετασχηματισμού – την περίοδο την οποία ο Μαρκ Τουαίην και ο Τσαρλς Ντάντλυ Ουώρνερ ονόμασαν Επίχρυση Εποχή, την εποχή που «κάθε άνθρωπος έχει το δικό του όνειρο, το αγαπημένο του σχέδιο». Οι Ηνωμένες Πολιτείες βγήκαν απ' τον Εμφύλιο Πόλεμο και σύντομα βρέθηκαν να παράγουν περισσότερο χάλυβα από τη Βρετανία, τη Γερμανία και τη Γαλλία μαζί. Το 1850 υπήρχαν στις ΗΠΑ λιγότεροι από 20 εκατομμυριούχοι· μέχρι το 1900 είχαν φτάσει τις 40.000! Κάποιοι ήταν αλαζόνες και φαντασμένοι σαν τον Τζέιμς Γκρόρντον Μπέννιτ, ο οποίος αγόρασε ένα εστιατόριο στο Μόντε Κάρλο, όταν του αρνήθηκαν τραπέζι δίπλα στο παράθυρο, όπως ζήτησε. Όπως και στην Κίνα, η έλευση του αμερικανικού πλούτου συνοδεύτηκε από εντυπωσιακά δόλιες πρακτικές. «Ο τρόπος που κάνουμε δουλειές», είχε πει ο Τσαρλς Φράνσις Άνταμς τζούνιορ, εγγονός και διεγγονός δύο προέδρων των ΗΠΑ, «στηρίζεται στο φέμα, την απάτη και την κλεψιά». Τέλος, ο Φράνσις Σκοτ Φιτζέραλντ μάς έδωσε την ιστορία του αυτοκαταστροφικού Τζέιμς Γκατζ από τη Βόρεια Ντακότα, ο οποίος βρέθηκε ουρανοκατέβητος σ' έναν νέο κόσμο κυνηγώντας μάταια τον έρωτα και τον πλούτο. Όταν ατένιζα από ψηλά τις πόλεις της νέας Κίνας, μου ερχόταν ενίοτε στον νου η Νέα Υόρκη του Γκάτσμπυ – «πάντα είναι σαν να τη βλέπεις πρώτη

φορά, σαν να πρωτογεύεσαι την άγρια υπόσχεσή της, ότι θα σου προσφέρει όλα τα μυστήρια και τις ομορφιές του κόσμου».*

Στις αρχές του 21ου αιώνα, η Κίνα είναι ταυτοχρόνως δύο διαφορετικά πράγματα: η νεότερη παγκόσμια υπερδύναμη και το μεγαλύτερο απολυταρχικό κράτος του πλανήτη. Ύπήρξαν φορές που πέρασα το πρωινό μου μ' έναν νέο μεγιστάνα και το ίδιο βράδυ συζητούσα με κάποιον αντιφρονούντα που βρισκόταν σε κατ' οίκον περιορισμό. Ήταν εύκολο να τους δει κανείς ως αντιπροσωπευτικές μορφές της νέας και της παλιάς Κίνας, των ολότελα διαφορετικών πεδίων της οικονομίας και της πολιτικής. Τελικά όμως κατέληξα ότι είναι ακριβώς το ίδιο πράγμα και ότι η μεταξύ τους αντίθεση ήταν απλώς μια εκδήλωση της ασταθούς φύσης των πραγμάτων.

Τούτο το βιβλίο περιγράφει τη σύγκρουση δύο δυνάμεων: της φιλοδοξίας και του αυταρχισμού. Πριν από 40 χρόνια οι Κινέζοι δεν είχαν καμιά ουσιαστική πρόσβαση στον πλούτο, την αλήθεια ή την πίστη – τα πολιτικά δεδομένα και η ένδεια το απέκλειαν. Δεν είχαν καμιά ευκαιρία να δημιουργήσουν τη δική τους δουλειά ή να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες τους, καμιά δυνατότητα ν' αμφισβητήσουν την προπαγάνδα και τη λογοκρισία ή ν' αναζητήσουν ηθική καθοδήγηση έξω απ' το Κόμμα. Μέσα σε μία γενιά, απέκτησαν πρόσβαση και στα τρία – και θέλουν ακόμη περισσότερα. Οι Κινέζοι απολαμβάνουν πλέον ελευθερίες τις οποίες παλαιότερα συνήθως ρύθμιζαν, σχεδόν εξ ολοκλήρου, άλλοι – τώρα μπορούν ν' αποφασίσουν πού θα δουλέψουν ή πού θα ταξιδέψουν, και με ποια ή με ποιον θα περάσουν τη ζωή τους. Όμως, αν και τούτες οι ελευθερίες έχουν διευρυνθεί, το Κομμουνιστικό Κόμμα προσαρμόζεται με διστακτικά μόνο βήματα. Η προσήλωσή του στην άσκηση ελέγχου – να αποφασίζει όχι μόνο ποιος θα ηγείται της χώρας αλλά ακόμη και το πόσα δόντια πρέπει να δείχνει ο υπάλληλος των σιδηροδρόμων όταν χαμογελά – βρίσκει απέναντί της την αταξία της ζωής στον πραγματικό κόσμο. Όσο πιο πολύ ζούσα στην Κίνα τόσο περισσότερο ένιωθα ότι ο κινεζικός λαός κινείται ταχύτερα από το ίδιο το πολιτικό σύστημα που έδωσε την αρχική ώθηση. Το Κόμμα έδωσε τη μεγαλύτερη ώθηση στις ανθρώπινες δυνατότητες που συνέβη ποτέ στην παγκόσμια ιστορία – και ενδεχομένως γέννησε ό,τι απειλεί περισσότερο την ίδια του την επιβίωση.

* (Σ.τ.μ.) Francis Scott Fitzgerald, *Ο υπέροχος Γκάτσμπυ*, μτφρ. Αργυρώ Ζαχαρίου, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 2014.

Το βιβλίο αυτό δεν είναι μυθοπλασία. Στρηρίζεται σε συζητήσεις οκτώ ετών. Εστίασα την έρευνά μου κυρίως στους μαχητές της καθημερινής ζωής – σε άνδρες και γυναίκες που πάσχιζαν να περάσουν απ' τον έναν κόσμο στον άλλο, όχι μόνο με όρους οικονομικούς, αλλά και εισερχόμενοι στη σφαίρα της πολιτικής, των ιδεών και του πνεύματος. Πολλούς τους γνώρισα όταν έγραφα ανταποκρίσεις για την εφημερίδα *Chicago Tribune* και αργότερα για το περιοδικό *The New Yorker*. Τους παρακολούθησα καθώς η ζωή τους εξελισσόταν και ενίοτε διασταυρωνόταν με τη δική μου. Ένας Αμερικανός που γράφει στο εξωτερικό, εύκολα μπαίνει στον πειρασμό να νιώσει θαυμασμό για τα δυνατά σημεία της Κίνας, εκεί που η Αμερική δείχνει ανίσχυρη, ή να την κρίνει αυστηρά όταν προσβάλλονται οι αξίες του. Σε κάθε περίπτωση, εκείνο που προσπάθησα πάνω απ' όλα ήταν να περιγράψω τη ζωή στην Κίνα όπως πραγματικά είναι.

Χρησιμοποίησα τα αληθινά ονόματα των ανθρώπων με τους οποίους κουβέντιασα, εκτός από λίγες περιπτώσεις τις οποίες σημειώνω, όπου απέκρυψα την ταυτότητα του συνομιλητή για λόγους προστασίας από ενδεχόμενους πολιτικούς κινδύνους. Όλοι οι διάλογοι βασίζονται σε μαρτυρίες ενός ή περισσότερων ανθρώπων που ήταν παρόντες στις σχετικές συζητήσεις. Το Μέρος I ξεκινά από τα πρώτα χρόνια οικονομικής άνθησης της Κίνας. Παρουσιάζω άνδρες και γυναίκες που η οικονομική πρόοδος τους απογείωσε, και περιγράφω τα ρίσκα που πήραν και τις ιδέες που τους εμφύχωσαν. Όσο περισσότερο οι άνθρωποι αυτοί προόδευαν στην οικονομική τους ζωή τόσο περισσότερο ήθελαν να μάθουν για τον κόσμο που τους περιβάλλει· γι' αυτό, στο Μέρος II περιγράφω το «αντάρτικο» ενάντια στην προπαγάνδα και τη λογοκρισία. Στο τελευταίο μέρος, τούτες οι επιδιώξεις συγκλίνουν στην αναζήτηση μιας νέας ηθικής βάσης, καθώς άνδρες και γυναίκες από τις χαμηλότερες βαθμίδες της μεσαίας τάξης αναζητούν ένα νέο πλέγμα πεποιθήσεων.

Η πορεία της Κίνας στον 21ο αιώνα συχνά περιγράφεται σαν μια πάλη μεταξύ Ανατολής και Δύσης, μεταξύ κρατικού καπιταλισμού και ελεύθερης αγοράς. Εντούτοις, στο προσκήνιο κυριαρχεί κάτι πολύ πιο επείγον: η αγωνιώδης προσπάθεια να οριστεί η ιδέα της Κίνας. Αν θέλουμε πράγματι να κατανοήσουμε τη χώρα αυτή, πρέπει όχι μόνο να μετρήσουμε τη λάμψη και τη θερμότητα που εκπέμπει η φρεσκοαποκτημένη δύναμή της, αλλά και να εξετάσουμε την πηγή της ενέργειας που την τροφοδοτεί – τους άνδρες και τις γυναίκες που βρίσκονται στην καρδιά του μηχανισμού απογείωσής της.

ΜΕΡΟΣ Ι

ΠΛΟΥΤΗ

ΧΩΡΙΣ ΔΕΣΜΑ

16 Μαΐου 1979

Μια νύχτα σχεδόν αφέγγαρη, σ' ένα νησί στ' ανοιχτά των ακτών της Κίνας, ένας 26χρονος αξιωματικός του στρατού αρχίζει ν' απομακρύνεται σιγά-σιγά από το πόστο του, με κατεύθυνση προς τη θάλασσα. Βαδίζει όσο πιο αθόρυβα μπορεί, διασχίζει την πευκόφυτη πλαγιά ενός υψώματος κι απ' την κορυφή του ατενίζει την ακτή. Αν αποκαλυφθεί αυτό που σχεδιάζει, η μοίρα του είναι προδιαγεγραμμένη: ατίμωση και θάνατος.

Ο λοχαγός Λιν Τσενγκί ήταν υποδειγματικός στρατιώτης, ένας από τους πιο διάσημους νέους αξιωματικούς του στρατού της Ταϊβάν, της νησιωτικής χώρας που κυβερνούν οι αντίπαλοι του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κίνας. Επί τρεις δεκαετίες, η Ταϊβάν αντιστάθηκε σε κάθε προσπάθεια κινεζικού ελέγχου κι ο λοχαγός Λιν αποτελούσε σύμβολο τούτης της αντίστασης: στο κολλέγιο ήταν από τους πιο δημοφιλείς σπουδαστές, όμως γύρισε την πλάτη του στην ήρεμη ζωή του πολίτη για να καταταχθεί στον στρατό. Τούτη η απόφαση ήταν κάτι τόσο σπάνιο, ώστε ο μελλοντικός πρόεδρος της χώρας θεώρησε χρέος να του σφίξει προσωπικά το χέρι. Η φωτογραφία τους δημοσιεύθηκε σ' όλες τις εφημερίδες και μετέτρεψε τον Λιν στο πρόσωπο που συμβόλιζε την «ιερή αντεπίθεση», το όραμα ανακατάληψης της ηπειρωτικής Κίνας.

Ο Λιν Τσενγκί είχε ανάστημα ένα και ογδόντα, παράστημα ευθυτενές, μύτη πλακουτσή και αυτιά πεταχτά, που εξέιχαν απ' το καπέλο του. Χάρη στην αφοσίωσή του τοποθετήθηκε στην πρώτη γραμμή, και μάλιστα στην πιο ευαίσθητη θέση: στο νησάκι Τσιμόι, γνωστό στη μανδαρινική κινεζική ως Τζινμέν, που δεν απέχει ούτ' ένα μίλι απ' τ' απέναντι βράχια της ηπειρωτικής Κίνας.

Ο λοχαγός Τσενγκί, όμως, έκρυβε ένα μυστικό τόσο επικίνδυνο για τον ίδιο και την οικογένειά του, που δεν τόλμησε να το φανερώσει ούτε καν στη γυναίκα του, η οποία βρισκόταν στο σπίτι με τον γιο τους, έγκυος στο δεύτερο παιδί τους. Τον Λιν τον είχε συνεπάρει η αίσθηση πως ζούσε μια ιστορική στιγμή. Ύστερα από 30 ταραγμένα χρόνια, η Κίνα είχε καλέσει τον λαό της Ταϊβάν να ενωθεί ξανά με τη «μεγάλη Πατρίδα». Όποιος ταϊβανός στρατιώτης επιχειρούσε να αυτομολήσει τουφεκίζόταν αμέσως. Για τους πραγματικά ελάχιστα που το τόλμησαν, οι συνέπειες ήταν ολέθριες· μάλιστα, από το τελευταίο κρούσμα δεν είχε περάσει ούτε μήνας. Όμως στον Λιν τούτο το κάλεσμα είχε ριζώσει μέσα του. Η Κίνα θα ευημερούσε ξανά. Το πίστευε. Και θα ευημερούσε κι ο ίδιος μαζί της.

Μες στο σκοτάδι κατάφερε να βρει το αμμουδερό μονοπάτι που θα του επέτρεπε να κατεβεί με ασφάλεια τη ναρκοθετημένη πλαγιά. Ο δυνατός άνεμος που ερχόταν απ' τη θάλασσα λύγιζε τα κλαδιά των ταλαίπωρων πεύκων. Η θάλασσα, με την πρασινωπή κρυστάλλινη λάμψη στη διάρκεια της μέρας, είχε μεταμορφωθεί σ' έναν κατάμαυρο όγκο νερού, που τη μια στιγμή ορμούσε προς την ακτή και την άλλη αποτραβιόταν. Για να αποτραπεί η όποια εισβολή, στις ακτές υπήρχαν διάσπαρτες μακριές μεταλλικές λόγχες, που προεξείχαν απ' την άμμο, στραμμένες προς τη θάλασσα.

Λίγο πριν αφήσει πίσω του τα τελευταία δέντρα και συνεχίσει προς τη θάλασσα, ο Λιν έσκυψε, έλυσε τα κορδόνια κι έβγαλε τα παπούτσια του. Ξυπόλυτος πια, άρχισε να βαδίζει πάνω στο χώμα και τις πέτρες. Ήταν έτοιμος να γυρίσει οριστικά την πλάτη στους συναδέλφους του, στην οικογένεια και στο όνομά του.

Σχεδόν όλοι όσοι είχαν επιχειρήσει να διασχίσουν κολυμπώντας αυτά τα νερά είχαν κινηθεί προς την αντίθετη κατεύθυνση, προς την Ταϊβάν. Το 1979, η ηπειρωτική Κίνα ήταν ένας τόπος απ' τον οποίο ήθελες να φύγεις.

Τον 18ο αιώνα η αυτοκρατορική Κίνα έλεγχε το 1/3 του παγκόσμιου πλούτου· οι πιο ανεπτυγμένες πόλεις της ευημερούσαν εμπορικά εξίσου με τις αντίστοιχες της Μεγάλης Βρετανίας και της Ολλανδίας. Όμως τον 19ο και τον 20ό αιώνα η Κίνα γνώρισε εισβολές, εμφύλιους πολέμους και παρατεταμένη πολιτική αναταραχή. Όταν το 1949 κατέλαβε την εξουσία το Κομμουνιστικό Κόμμα, εφάρμοσε μια αγροτική μεταρρύθμιση που συνένωσε μικρές οικογενειακές αγροτικές εκμεταλλεύσεις σε κολεκτίβες (συλλογικές αγροτικές εκμεταλλεύσεις), αλλά ταυτόχρονα εξόντωσε εκατομμύρια γαιοκτήμονες και υποτιθέμενους πολιτικούς εχθρούς. Το 1958 ο πρόεδρος Μάο

εξήγγειλε το Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός, με στόχο η Κίνα να ξεπεράσει τη Βρετανία μέσα σε μόλις 15 χρόνια. Κάποιοι σύμβουλοι του είπαν ότι αυτό ήταν αδύνατο, αλλά εκείνος τους αγνόησε και τους εξευτέλισε· ο πρόεδρος της εθνικής επιτροπής τεχνολογίας πήδηξε απ' το παράθυρο. Οι υπεύθυνοι της προπαγάνδας ανακοίνωναν θριαμβευτικά τη μία εξωπραγματική σοδειά μετά την άλλη – τις ονόμασαν, μάλιστα, «σοδειές-Σπούτνικ», δηλαδή επίτευγμα ισάξιο με τον σοβιετικό δορυφόρο. Όμως τα μεγέθη που ανακοίνωναν ήταν εξ ολοκλήρου χαλκευμένα· και, καθώς η αναγκαστική ασιτία απλωνόταν γρήγορα, όσοι τολμούσαν να διαμαρτυρηθούν βασανίζονταν ή εκτελούνταν. Επιπλέον, το Κόμμα απαγόρευσε τη μετακίνηση ανθρώπων προς αναζήτηση τροφής. Το μαοϊκής έμπνευσης Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός κατέληξε στον χειρότερο λιμό που γνώρισε ποτέ η ανθρωπότητα: εκτιμάται ότι 30-45 εκατομμύρια άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους, περισσότεροι απ' ό,τι στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Όταν ο λοχαγός Λιν αυτομόλησε, η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας ήταν πιο φτωχή κι απ' τη Βόρεια Κορέα, με κατά κεφαλήν εισόδημα περίπου στο 1/3 εκείνου της υποσαχάριας Αφρικής.

Ο Ντενγκ Σιαοπίνγκ είχε γίνει ο αδιαφιλονίκητος ηγέτης της χώρας πριν από έξι το πολύ μήνες. Στα 75 του, ο Ντενγκ ήταν ένας πολιτικός με πειθώ, ευθύτητα και ειλικρίνεια – επιπλέον, ήταν ένας άνθρωπος που ήξερε να επιβιώνει: αν και ο πρόεδρος Μάο τον είχε επανειλημμένα καθαιρέσει, εντούτοις δύο φορές αποκαταστάθηκε. Συχνά θεωρήθηκε ο μοναδικός αρχιτέκτονας της οικονομικής άνησης που ακολούθησε, αλλά η εικόνα αυτή ήταν απλώς δημιουργήμα των ιστορικών του Κόμματος. Ο Ντενγκ ήξερε πολύ καλά τα όρια των γνώσεών του. Στα θέματα της οικονομίας, η πιο έξυπνη κίνησή του ήταν να συνεργαστεί με τον Τσεν Γιουν, βετεράνο της κομματικής ηγεσίας, ο οποίος αντιμετώπιζε με τέτοια επιφύλαξη τη Δύση, ώστε η πρώτη του αντίδραση όταν έπεσε η ιδέα της μεταρρύθμισης ήταν να ξαναδιαβάσει τον *Ιμπεριαλισμό του Λένιν*· και με τον Ζάο Ζιγιάνγκ, ένα νεότερο, προοδευτικό ηγετικό στέλεχος, του οποίου οι προσπάθειες να μειώσει τη φτώχεια ενέπνευσαν στους αγρότες το απόφθεγμα: «Αν θέλετε να φάτε, ψάξτε για τον Ζιγιάνγκ».

Όταν τα πράγματα άρχισαν ν' αλλάζουν, άρχισαν ν' αλλάζουν από τα κάτω. Τον προηγούμενο χειμώνα, στο χωριό Σιαογκάνγκ της κινεζικής ενδοχώρας οι ντόπιοι αγρότες είχαν εξαθλιωθεί τόσο από τις οικονομικές πρωτοβουλίες του Μάο, ώστε είχαν σταματήσει να καλλιεργούν τα κοινόχρηστα χωράφια κι είχαν αρχίσει να ζητιανεύουν για να ζήσουν. Όντας σε μεγάλη απόγνωση, 18 αγρότες αποφάσισαν να κατανείμουν μεταξύ τους την κοινόχρηστη γη και

να την καλλιεργήσουν ο καθένας χωριστά. Σχεδιάζαν μόνοι τους τη δουλειά, και ό,τι περίσσευε από τη σοδειά, μετά την αφαίρεση της συνεισφοράς στο κράτος, το πουλούσαν στην αγορά και αποκόμιζαν τα κέρδη. Επίσης, υπέγραψαν μια μυστική συμφωνία ότι σε περίπτωση σύλληψης κάποιου οι υπόλοιποι θα προστάτευαν την οικογένειά του.

Τον επόμενο χρόνο, το εισόδημά τους είχε σχεδόν 20πλασιαστεί! Όταν το πείραμα έγινε γνωστό, μερικοί κομματικοί παράγοντες τους κατηγορήσαν ότι «υποσκάπτουν τα θεμέλια του σοσιαλισμού». Όμως κάποια ηγετικά στελέχη του κόμματος, πιο οξυδερκείς, τους επέτρεψαν να συνεχίσουν και τελικά το σχέδιό τους υιοθετήθηκε από 800 εκατομμύρια αγρότες σε όλη την Κίνα. Η επανεμφάνιση της «οικιακής» αγροτικής εκμετάλλευσης εξαπλώθηκε τόσο γρήγορα, ώστε ένας αγρότης τη συνέκρινε με το πώς εξαπλώνεται μια αρρώστια στο κοτέτσι: «Όταν το κοτόπουλο κολλήσει την αρρώστια σ' ένα σπίτι, θα την κολλήσει όλο το χωριό. Όταν ένα χωριό κολλήσει την αρρώστια, τότε θα την κολλήσει όλη η χώρα».

Ο Ντενγκ και οι άλλοι ηγέτες διαφωνούσαν συνεχώς μεταξύ τους, αλλά ο συνδυασμός της χαρισματικής προσωπικότητας του Ντενγκ με την απροθυμία του Τσεν για πολύ γοργά βήματα και με τη διοικητική ικανότητα του Ζάο αποδείχθηκε τρομερά αποτελεσματικός. Το μοντέλο που δημιούργησαν άντεξε για δεκαετίες: σύμφωνα με τον Τσεν Γιουν, ήταν μια «οικονομία-κλουβί», όπως την ονόμαζε ο ίδιος: αρκετά ανοιχτή ώστε να επιτρέπει στην αγορά να ακμάζει, αλλά όχι τόσο ελεύθερη ώστε να ξεφύγει από κάθε έλεγχο. Την εποχή που οι γηραιοί ηγέτες του κόμματος ήταν νεαροί επαναστάτες είχαν παρακολουθήσει την εκτέλεση τσιφλικάδων, την κατάληψη εργοστασίων και τη δημιουργία λαϊκών κοινοβίων. Όμως τώρα, για να διατηρηθεί η εξουσία τους, έπρεπε η επανάσταση να έρθει τα πάνω κάτω: έπρεπε να επιτρέψουν την ελεύθερη επιχειρηματική δράση και ν' ανοίξουν ένα παράθυρο στον έξω κόσμο, ακόμη κι αν έτσι έμπαιναν μέσα «μερικές μύγες», σύμφωνα με τα λόγια του Ντενγκ. Οι μεταρρυθμίσεις στην Κίνα δεν προχώρησαν με βάση κάποιο σχέδιο. Η όλη στρατηγική, όπως την εξέφρασε ο Τσεν Γιουν, ήταν να προχωρήσουμε χωρίς να χάσουμε τον έλεγχο – «να περάσουμε τον ποταμό, προσέχοντας όμως τις πέτρες». (Όπως ήταν αναπόφευκτο, τούτη η φράση πιστώθηκε στον Ντενγκ.)

Το 1979, το Κόμμα ανακοίνωσε ότι πλέον δεν θα αποδίδονται σε ανθρώπους οι χαρακτηρισμοί «τσιφλικάδες» και «πλούσιοι χωρικοί». Αργότερα δε, ο ίδιος ο Ντενγκ τούς απάλλαξε κι από το τελευταίο στίγμα: «Ας αφήσουμε κάποιους να είναι οι πρώτοι που θα

γίνουν πλούσιοι», είπε, «και σιγά-σιγά όλοι θα γίνουν πλούσιοι». Το Κόμμα διεύρυνε την εφαρμογή του οικονομικού πειράματος. Επισήμως δεν επιτρεπόταν στις ιδιωτικές επιχειρήσεις να μισθώνουν πάνω από οκτώ υπαλλήλους –σύμφωνα με τον Μαρξ, επιχειρήσεις με περισσότερους από οκτώ εργαζομένους ισοδυναμούσαν με ληστρική εκμετάλλευση–, όμως οι επιχειρήσεις αυτές άρχισαν να πολλαπλασιάζονται με τέτοιο ρυθμό, ώστε ο Ντενγκ ανέφερε σε μια γιουγκοσλαβική αντιπροσωπεία ότι αυτό που συνέβαινε ήταν «σαν ένας αλλόκοτος στρατός να είχε ξάφνου εμφανιστεί απ’ το πουθενά». Όμως δεν θέλησε να πιστωθεί εκείνος τούτη την αλλαγή. «Αυτό το επίτευγμα δεν οφείλεται στην κεντρική κυβέρνηση», πρόσθεσε.

Σ’ όλη τη χώρα οι άνθρωποι εγκατέλειπαν τις συλλογικές αγροτικές εκμεταλλεύσεις που εξουσίαζαν τη ζωή τους. Όταν μιλούσαν γι’ αυτό, έλεγαν πως είχαν *σονγκμπάνγκ* – «απελευθερωθεί». Τούτο τον όρο τον χρησιμοποιούσαν συνήθως για όσους αποφυλακίζονταν ή για τα ζώα που άφηναν ελεύθερα. Οι άνθρωποι άρχισαν να μιλούν για πολιτική και δημοκρατία. Όμως ο Ντενγκ Σιαοπίνγκ είχε και τα όριά του. Τον Μάρτιο του 1979, όχι πολύ πριν ο Λιν Τσενγκί αποπειραθεί να περάσει στην ηπειρωτική Κίνα, ο Ντενγκ απευθύνθηκε σε μια ομάδα ανώτατων στελεχών του κόμματος και τους ρώτησε: «Μπορούμε ν’ ανεχθούμε τόση ελευθερία του λόγου που να έρχεται σε ευθεία σύγκρουση με τις αρχές του συντάγματός μας;» Το Κόμμα δεν θ’ αγκαλιάσει ποτέ αυτό το είδος της «ατομικιστικής δημοκρατίας». Θα υπάρχει οικονομική ελευθερία, αλλά και πολιτικός έλεγχος. Για να ακιμάσει η Κίνα, θα πρέπει να τεθούν όρια στη «χειραφέτηση του νου».

Ο Λιν Τσενγκί παρακολούθησε τις αλλαγές να ριζώνουν στην ηπειρωτική χώρα, όχι όμως από κοντά. Ο ίδιος είχε γεννηθεί το 1952, τρία χρόνια μετά την έναρξη της ιδεολογικής και πολιτικής αντιπαράθεσης ανάμεσα στην κομμουνιστική Κίνα και την Ταϊβάν, που έμελλε να κρατήσει δεκαετίες. Μετά την ήττα από τους κομμουνιστές το 1949, το Εθνικιστικό Κόμμα κατέφυγε στο νησί Ταϊβάν, όπου κήρυξε στρατιωτικό νόμο και άρχισε, θεωρητικά, να προετοιμάζεται για τη μέρα που θα επέστρεφε στην Κίνα, για να αναλάβει πάλι την εξουσία. Η ζωή στην Ταϊβάν ήταν σκληρή κι οι κάτοικοί της εξαιρετικά καταπιεσμένοι. Ο Λιν μεγάλωσε στην κωμόπολη Γιλάν, στο καταπράσινο δέλτα του ομώνυμου ποταμού, σε μια απόμακρη γωνιά του νησιού. Η οικογένειά του ήταν από τις πρώτες που είχαν μεταναστεύσει στην Ταϊβάν από την ηπειρωτική χώρα. Όμως οι εθني-

κιστές που κατέκλυσαν το νησί αντιμετώπισαν τους παλιότερους κατοίκους σαν πολίτες δεύτερης κατηγορίας και πολιτικά αναξιόπιστους – οι άνθρωποι αυτοί υπέστησαν πολλές διακρίσεις, τόσο στην απασχόληση όσο και στην εκπαίδευση.

Ο πατέρας του Λιν Τσενγκί, ο Λιν Χουοσού, είχε κουρείο και η μητέρα του ξενόπλενε. Η οικογένεια ζούσε σε μια παράγκα στην άκρη του οικισμού. Όμως ο πατέρας μιλούσε στα παιδιά του για την αρχαία κινεζική επιστήμη και πολιτική οργάνωση, για έναν πολιτισμό άλλοτε τόσο εξελιγμένο που είχε αρχίσει να τυπώνει βιβλία τέσσερις αιώνες πριν από τον Γουτεμβέργιο. Διάβαζε μεγαλόφωνα στα παιδιά του αποσπάσματα από παλιά βιβλία – *Τα τρία Βασίλεια*, *Ταξίδι στη Δύση* – και τους εμφύσησε το όνειρο μιας νέας περιόδου ακμής της Κίνας. Το τέταρτο παιδί του το ονόμασε Τσενγκί, που σημαίνει «δικαιοσύνη».

Όταν ήταν παιδί, ο Λιν αναρωτιόταν γιατί, παρά την ένδοξη ιστορία της πατρίδας του, η οικογένειά του σχεδόν πεινούσε. Όπως θυμάται ο ίδιος, ο μεγαλύτερος αδελφός του δεν ρωτούσε ποτέ τη μητέρα τους αν είχαν κάτι να φάνε, επειδή δεν ήθελε να τη φέρει σε δύσκολη θέση. «Έγερνε προς την πυροστιά. Αν έβγαινε ζέστη, τότε θα έτρωγαν». Διαφορετικά, θα έμεναν νηστικοί. Στον Λιν, αυτές οι εμπειρίες καλλιέργησαν μια εξαιρετικά ρεαλιστική θεώρηση των πραγμάτων. Έμαθε να βλέπει τα ζητήματα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας υπό το πρίσμα της ιστορίας και της οικονομίας.

Στα χρόνια της εφηβείας, οι ιστορίες που τον γοήτευαν αφορούσαν τεχνικά επιτεύγματα – τα κατορθώματα ηγετών της αρχαίας Κίνας, όπως ο Λι Μπινγκ, κυβερνήτης τον 3ο αιώνα π.Χ. στη σημερινή επαρχία Σιτσουάν, που θέλοντας να ελέγξει τις καταστροφικές πλημμύρες αφιέρωσε οκτώ χρόνια στη διάνοιξη ενός καναλιού για να περνάει το νερό μέσα από ένα βουνό. Χρησιμοποίησε χιλιάδες εργάτες, οι οποίοι θέρμαιναν τους βράχους με δεμάτια σανού και μετά τους έψυχαν με νερό, ώστε να θρυμματίζονται εύκολα. Το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία ενός αρδευτικού συστήματος τόσο εκτεταμένου και ανθεκτικού στον χρόνο που συχνά συγκρίνεται με τα μεγάλα θαύματα του κόσμου. Το έργο αυτό μεταμόρφωσε μια από τις φτωχότερες περιοχές της χώρας σε περιοχή τόσο εύφορη που και σήμερα είναι γνωστή ως «Γη του Ουρανού».

Ο Λιν ήταν το πιο πολλά υποσχόμενο παιδί της οικογένειας. Το 1971 μάλιστα κατάφερε να περάσει στο περιζήτητο Εθνικό Πανεπιστήμιο της Ταϊβάν, για να σπουδάσει μηχανικός αρδευτικών έργων. Για να μπορέσει η οικογένειά του να πληρώνει τα δίδακτρα, τα τρία αδέρφια του εγκατέλειψαν το σχολείο και δούλεψαν στο κουρείο του

πατέρα τους. Ο Λιν άρχισε να σπουδάζει ενόσω στο πανεπιστήμιο μαινονταν οι συζητήσεις για το μέλλον της Ταϊβάν και της ηπειρωτικής Κίνας. Εδώ και χρόνια, οι νέοι της Ταϊβάν μάθαιναν ότι την ηπειρωτική χώρα την κυβερνούσαν «κομμουνιστοσυμμορίες» και «δαίμονες». Αυτή την απειλή προέβαλλε το Εθνικιστικό Κόμμα για να δικαιολογεί τον στρατιωτικό νόμο και να παραβιάζει ανοιχτά τα ανθρώπινα δικαιώματα των πολιτικών του αντιπάλων και όσων συμπαθούσαν τους κομμουνιστές.

Λίγο μετά τον ερχομό του Λιν στην πανεπιστημιούπολη, η διεθνής θέση της Ταϊβάν άρχισε να κλονίζεται. Τον Ιούλιο του 1971 ο πρόεδρος των ΗΠΑ Ρίτσαρντ Νίξον ανακοίνωσε την επίσκεψή του στο Πεκίνο. Η επιρροή της ηπειρωτικής Κίνας ενισχυόταν. Τον Οκτώβριο τα Ηνωμένα Έθνη αποφάσισαν να αφαιρέσουν από την Ταϊβάν την έδρα της Κίνας στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών και να τη δώσουν στη Λαϊκή Δημοκρατία, αναγνωρίζοντας έτσι την κυβέρνησή της ως τον νόμιμο εκπρόσωπο του κινεζικού λαού. Μέσα σε τούτο το κλίμα, ο Λιν Τσενγκγί άρχισε να δείχνει τις ικανότητές του. Έγινε πρόεδρος της τάξης των πρωτοετών και αναδείχθηκε σ' έναν από τους πιο δραστήριους ακτιβιστές του νησιού. Σε ένα φοιτητικό συλλαλητήριο ενάντια στην προσπάθεια των «κομμουνιστοσυμμοριτών να διεισδύσουν στον ΟΗΕ», ο Λιν πήρε το μικρόφωνο και έκανε έκκληση να οργανωθεί μια διαδήλωση στην οποία να συμμετέχει όλο το νησί – ιδέα τόσο ριζοσπαστική την εποχή του στρατιωτικού νόμου, που ακόμη και οι συνάδελφοί του ακτιβιστές δεν τολμούσαν να την υποστηρίξουν. Σε μια άλλη περίπτωση, ορκίστηκε ότι θα κάνει απεργία πείνας έως ότου δεχθεί να του μιλήσει ο κοσμήτορας της σχολής.

Όταν ανακοίνωσε ότι θα έπαιρνε μεταγραφή για τη στρατιωτική ακαδημία, δήλωσε στους δημοσιογράφους: «Αν η απόφασή μου να καταταγώ στις ένοπλες δυνάμεις συμβάλει στο να αφυπνιστεί ο εθνικισμός στους νέους [...] τότε ο αντίκτυπος της απόφασής μου θα είναι ανεκτίμητος». Ύπήρχαν όμως και πρακτικοί λόγοι που πήρε αυτή την απόφαση: στη στρατιωτική ακαδημία όχι μόνο θα σπούδαζε δωρεάν, αλλά θα λάμβανε και κάποια υποτροφία.

Μια μέρα, κατά τη διάρκεια των σπουδών του, γνώρισε στο σπίτι ενός φίλου μια νεαρή κοπέλα, την Τσεν Γιουνγκίνγκ, ακτιβίστρια, φοιτήτρια φιλολογίας στο Εθνικό Πανεπιστήμιο του Τσενγκτσιί. Μετά την αποφοίτησή τους παντρεύτηκαν κι απέκτησαν έναν γιο. Ο Λιν συνέχισε τις σπουδές του για άλλα δύο χρόνια και πήρε μεταπτυχιακό δίπλωμα στη διοίκηση επιχειρήσεων. Κατόπιν του ανατέθηκε η διοίκηση ενός λόχου στο νησί Τσιμόι, γνωστό στη διάρκεια του Ψυ-

χρού Πολέμου με το προσωνόμιο «φάρος του ελεύθερου κόσμου», επειδή ήταν το τελευταίο κομμάτι γης πριν από την κομμουνιστική ακτογραμμή. Πιο παλιά, οι δύο πλευρές βομβάρδιζαν τόσο σφοδρά η μία την άλλη, ώστε ο στρατός της Ταϊβάν έφτιαξε παντού στο νησί καλά προστατευμένα καταφύγια, υπόγεια εστιατόρια, καθώς και ένα νοσοκομείο λαξευμένο τόσο βαθιά στο βουνό ώστε ν' αντέξει –σύμφωνα με τους σχεδιαστές του– ακόμα και σε πυρηνική επίθεση.

Όταν ο Λιν έφτασε στο Τσιμόι, το 1978, ο πόλεμος ήταν περισσότερο ψυχολογικός παρά πραγματικός. Οι δύο πλευρές εξακολουθούσαν να αλληλοβομβαρδίζονται, αλλά με πρόγραμμα: ο στρατός της ηπειρωτικής Κίνας βομβάρδιζε τις μονές μέρες, ο στρατός της Ταϊβάν ανταπέδιδε τις ζυγές. Η σύγκρουση μαινόταν κυρίως στο πεδίο της προπαγάνδας. Χρησιμοποιώντας τεράστια, πανίσχυρα μεγάφωνα, η μια πλευρά σφυροκοπούσε την άλλη με συνθήματα, ενώ μικρά αερόστατα έριχναν εκατέρωθεν προπαγανδιστικά φυλλάδια. Και οι δύο αντιμαχόμενοι έστελναν στην απέναντι ακτή μικρά σφαιρικά γυάλινα δοχεία με διάφορα αντικείμενα, έχοντας σκοπό να δελεάσουν όσους σκέφτονταν να αυτομολήσουν, με το να σκιαγραφούν έναν κόσμο ευημερίας. Η Ταϊβάν έστελνε εικόνες ωραίων κοριτσιών και μινιατούρες εφημερίδων με περιγραφές από τον έξω κόσμο, εσώρουχα, κασέτες ποπ μουσικής, οδηγίες για το πώς κατασκευάζεται ένα απλό ραδιόφωνο, και γραπτές υποσχέσεις για χρυσά νομίσματα και τη δόξα που περίμενε όποιον αποφάσιζε να αυτομολήσει. Η ηπειρωτική Κίνα απαντούσε με αλκοολούχα ποτά, τσάι, νόστιμα πεπόνια και φυλλάδια με φωτογραφίες χαμογελαστών ταϊβανών διπλωματών και επιστημόνων που είχαν αυτομολήσει – ή, όπως έλεγε το Κόμμα: «είχαν προτιμήσει το φως απ' το σκοτάδι».

Τον Δεκέμβριο του 1978 ο Τζίμυ Κάρτερ ανακοίνωσε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες αναγνώριζαν επισήμως την κομμουνιστική κυβέρνηση του Πεκίνου και διέκοπταν τις επίσημες διπλωματικές σχέσεις με την Ταϊβάν. Η είδηση έσβησε και τις τελευταίες ελπίδες ότι η Ταϊβάν θα μπορούσε κάποτε να ανακτήσει τον έλεγχο ολόκληρης της χώρας. Όπως είπε ένας ξένος ανταποκριτής, στην Ταϊβάν οι άνθρωποι ήταν «τόσο νευρικοί όσο μια γάτα που θέλει να διασχίσει έναν πολυσύχναστο δρόμο τη στιγμή που η κίνηση ολοένα χειροτερεύει». Την Πρωτοχρονιά του 1979, η κυβέρνηση του Πεκίνου ανακοίνωσε ότι τερματίζει τον βομβαρδισμό του Τσιμόι και απευθύνθηκε μέσω ραδιοφώνου στους κατοίκους του νησιού, λέγοντας ότι «δικαιούμαστε ένα λαμπρό μέλλον [...] τόσο εμείς όσο κι εσείς. Η επανένωση με την πατρίδα είναι η ιερή αποστολή που η ιστορία ανέθεσε στη

γενιά μας». Επιπλέον, κόμπαζε ότι «η ανοικοδόμηση της πατρίδας προχωράει δυναμικά».

Στις 16 Φεβρουαρίου ο Λιν μετατέθηκε ακόμα πιο κοντά στην ηπειρωτική Κίνα. Ανέλαβε την ευθύνη ενός μικρού φυλακίου στο ερημικό, ανεμοδαρμένο Ύψωμα Μα, γνωστό στους στρατιώτες ως «η πρώτη γραμμή του σύμπαντος». Επρόκειτο για εξαιρετικό πόστο. Ωστόσο, σύμφωνα με τους στρατιωτικούς ανακριτές, ο Λιν εξοργίστηκε με τη συγκεκριμένη απόσπαση, επειδή ένιωσε παγιδευμένος στα πλέον δυσπρόσιτα νησιά, ενώ θα μπορούσε να διδάσκει στη στρατιωτική ακαδημία ή να δίνει εξετάσεις για κάποιο υψηλότερο στρατιωτικό αξίωμα. Η θέση στην οποία είχε τοποθετηθεί ήταν προσφιλής προορισμός για τους πολιτικούς ηγέτες, οι οποίοι ήθελαν να φωτογραφηθούν στην πρώτη γραμμή του μετώπου με νεαρούς ένστολους πατριώτες. Τον Απρίλιο πήρε άδεια να δει την οικογένειά του και τους φίλους του. Μια νύχτα, είπε σ' έναν παλιό συμφοιτητή του, τον Τσανγκ Τζιασένγκ, ότι πίστευε πως η Ταϊβάν θα ευημερούσε μόνο αν άκμαζε η ηπειρωτική Κίνα.

Όταν επέστρεψε στο Ύψωμα Μα, ο Λιν ήταν τόσο κοντά στην ηπειρωτική Κίνα ώστε έβλεπε με τα κιάλια του τα πρόσωπα των στρατιωτών του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού. Η σκέψη του ήδη είχε αρχίσει να αλλάζει άρδην κατεύθυνση. Μπορεί η Ταϊβάν κι η κομμουνιστική Κίνα να ήταν εχθροί, όμως οι απλοί άνθρωποι θεωρούσαν ότι ανήκουν στο ίδιο γένος, πως έχουν κοινή ιστορία και κοινό πεπρωμένο. Όπως στον Αμερικανικό Εμφύλιο Πόλεμο, έτσι κι εδώ υπήρχαν οικογένειες που χωρίστηκαν βίαια. Σε μια περίπτωση, μια μάνα έστειλε τον γιο της στην ηπειρωτική χώρα για ψώνια, λίγο πριν οι κομμουνιστές διακόψουν τη θαλάσσια επικοινωνία με το νησί. Ο άνθρωπος αυτός δεν γύρισε σπίτι του πριν περάσουν 40 χρόνια.

Τα πρώτα χρόνια μερικοί στρατιώτες προσπάθησαν να καλύψουν κολυμπώντας την απόσταση μέχρι την ηπειρωτική Κίνα. Γύρω απ' τα νησιά όμως υπάρχουν πανίσχυρα θαλάσσια ρεύματα που τους γύριζαν πίσω· στο τέλος, οι λιποτάκτες έβγαιναν εξαντλημένοι σε κάποια ακτή, όπου συλλαμβάνονταν κατηγορούμενοι για προδοσία. Θέλοντας να αποθαρρύνει άλλους επίδοξους λιποτάκτες, ο στρατός κατέστρεψε τις περισσότερες ψαρόβαρκες· όσο για τις ελάχιστες που απέμειναν, υποχρέωσε τους ιδιοκτήτες τους να κλειδώνουν τα κουπιά κάθε βράδυ. Τα τελευταία χρόνια, οτιδήποτε θα μπορούσε να βοηθήσει κάποιον να επιπλεύσει –π.χ. μια μπάλα του μπάσκετ ή μια σαμπρέλα ποδηλάτου– έπρεπε να καταγραφεί, σαν να ήταν όπλο. Οι ελεγκτές του στρατού διενεργούσαν επιτόπιες έρευνες παντού·

χτυπούσαν πόρτες και ζητούσαν απ' τους κατοίκους να δείξουν όλες τις μπάλες και τις σαμπρέλες για τις οποίες ήταν υπόλογοι.

Λίγο νωρίτερα, την άνοιξη του 1979, ένας στρατιώτης τόλμησε να κάνει μία από τις σπάνιες απόπειρες λιποταξίας, αλλά κι αυτός συνελήφθη. Ωστόσο, ο Λιν δεν πτοήθηκε. Πίστευε ότι το δικό του σχέδιο ήταν καλύτερο, ήθελε όμως και να περιορίσει τις συνέπειες για τους ανωτέρους του. Τον Μάιο επρόκειτο να μετακινηθεί σε άλλη διοίκηση· πίστευε, λοιπόν, ότι αν λιποτακτούσε κατά τη μετακίνησή του, τότε οι ανώτεροί του εύκολα θα έριχναν την ευθύνη ο ένας στον άλλο που χάθηκαν τα ίχνη του, με αποτέλεσμα να καταφέρουν όλοι να τη γλιτώσουν φτηνά. Επιπλέον, η άνοιξη στο νησί είναι η εποχή της ομίχλης. Ο υγρός αέρας συναντά το κρύο νερό της θάλασσας και σκεπάζει την ακτογραμμή σαν μια γκριζα κουρτίνα, σαν ένα σάβανο αρκετά πυκνό ώστε να κρύβει έναν άνθρωπο που ξεγλιστρά στα κύματα της θάλασσας.

Την άνοιξη, κάθε μέρα που περνά, τα θαλάσσια ρεύματα δυναμώνουν. Και το καλοκαίρι είναι τόσο ισχυρά που, όσο κι αν παλέψει κανείς με τα κύματα, στο τέλος τα ρεύματα τον ξαναφέρνουν στην ακτή. Αν ο Λιν ήθελε να κολυμπήσει μέχρι τις ηπειρωτικές ακτές, έπρεπε να ξεκινήσει δίχως άλλη καθυστέρηση.

Το πρωί της 16ης Μαΐου ο Λιν βρισκόταν στο πόστο του. Ζήτησε από τον γραμματέα του λόχου, τον Λιάο Τσεντσού, το πιο πρόσφατο διάγραμμα της παλίρροιας. Η πλημμυρίδα θα έφτανε στο ανώτερο σημείο της στις τέσσερις το απόγευμα και μετά θα ξεκινούσε η άμπωτη.

Εκείνο το βράδυ, μετά τη δύση του ήλιου, ο Λιν, αφού συμμετείχε σε μια συνάντηση στα γραφεία του τάγματος, επέστρεψε στο Ύψωμα Μα για φαγητό. Στις 20:30, ένας γραμματέας του λόχου ονόματι Τουγκ Τσιν-γιάο τον πλησίασε στο τραπέζι όπου έτρωγε, για να του πει ότι θα πήγαινε στα γραφεία του τάγματος προκειμένου να παραλάβει έναν νέο στρατιώτη. Ο Τουγκ επέστρεψε ύστερα από μία ώρα, όμως ο Λιν δεν ήταν πια στην τραπεζαρία.

Δεν ήταν ούτε στον στρατώνα. Στις 22:50, δύο λοχαγοί της μεραρχίας κατέγραψαν την απουσία του στο ημερολόγιο της μονάδας και οργάνωσαν ομάδα αναζήτησης. Έως τα μεσάνυχτα, η στρατιωτική διοίκηση είχε αρχίσει να χτενίζει ολόκληρο το νησί· ήταν η Επιχείρηση Κεραυνός, όπως την ονόμασαν, στην οποία συμμετείχαν 100.000 άνθρωποι: στρατιώτες και πολίτες, άνδρες, γυναίκες και παιδιά. Αγροτικές αποθήκες αποξηλώθηκαν, ενώ με καλάμια μπαμπού ερευνήθηκε κάθε νερόλακκος. Μετά βρέθηκε το πρώτο σημάδι:

στο τέλος ενός μονοπατιού γεμάτου νάρκες, που οδηγεί από το Ύψωμα Μα στην ακτή, βρήκαν τα αθλητικά παπούτσια του όπου ήταν χαραγμένος ο τίτλος: «Διοικητής Λόχου». Ερεύνησαν το δωμάτιο του και ανακάλυψαν ότι έλειπαν κάποια πράγματα: το παγούρι, η πυξίδα, το κουτί πρώτων βοηθειών, η σημαία του λόχου και το σωσίβιο.

Την ίδια ώρα, όμως, ο Λιν βρισκόταν πολύ μακριά. Από το πόστο του δεν είχε να διανύσει παρά μόλις 300 μέτρα για να φτάσει στα γκριζωπά βράχια της ακτής. Από εκεί έπεσε αθόρυβα στη θάλασσα. Υπολόγιζε ότι έπρεπε να μπει στο νερό προτού η παλίρροια φτάσει στο χαμηλότερο σημείο της, στις 22:00, έτσι ώστε η δύναμη της θάλασσας να τον απομακρύνει από τη στεριά. Όμως είχε κάνει άλλο ένα κρίσιμο βήμα: οι ανακριτές του στρατού διαπίστωσαν ότι δύο μέρες νωρίτερα ο Λιν επιθεώρησε τις σκοπιές κατά μήκος της ακτής και μίλησε στους νεοσυλλέκτους που είχαν καθήκον να παρακολουθούν τον ορίζοντα. Τους είπε κάτι πολύ περίεργο: αν δείτε τη νύχτα κολυμβητές που δεν φαίνονται επιθετικοί, μην μπείτε στον κόπο να τους πυροβολήσετε: μπορεί να είναι απλώς «πνεύματα του νερού», που αν τα πυροβολήσετε ίσως τους βάλετε την ιδέα να σας τιμωρήσουν. Οι προλήψεις για οιωνούς και πνεύματα ήταν εξαιρετικά διαδεδομένες στην Ταϊβάν, οπότε ύστερα από ένα τέτοιο αυθόρμητο σχόλιο του διοικητή τους αυτοί οι ψαρωμένοι έφηβοι ίσως να το ξανασκέφτονταν προτού σημάνουν συναγερμό επειδή άκουσαν έναν μυστηριώδη παφλασμό στα νυχτερινά νερά.

Μέσα στη θάλασσα, ο Λιν κολυμπούσε δυνατά και γρήγορα. Το ρεύμα τον παρέσερνε, σύντομα όμως απομακρύνθηκε από τα ρηχά και βρέθηκε στα βαθιά, περιτριγυρισμένος από θάλασσα και ουρανό. Χρειαζόταν μόνο να βρεθεί στο μέσον της απόστασης, και τότε η παλίρροια θα τον ωθούσε απέναντι στο υπόλοιπο μισό της διαδρομής.

Κολυπούσε ελεύθερο, μέχρι που εξαντλήθηκε, οπότε άρχισε να κολυμπά ύπτιο προκειμένου να ανακτήσει δυνάμεις. Ύστερα από τρεις ώρες, με τα πόδια του να τρέμουν και να έχουν μουδιάσει απ' το κρύο, ο Λιν πλησίασε στη στεριά. Ήταν το ανατολικό άκρο της κινεζικής επικράτειας – το νησάκι Χορν. Είχε έκταση μόλις 600 στρέμματα και ήταν καλυμμένο με άμμο και μικρά φοινικόδεντρα. Το κατοικούσαν μόνο στρατιώτες που επάνδρωναν τα φυλάκια και τις πυροβολαρχίες. Η ακτή, το γνώριζε, ήταν ναρκοθετημένη. Έχωσε το χέρι στην πλαστική σακούλα όπου είχε βάλει τα ρούχα του, γυρεύοντας τον φακό που είχε μαζί του. Τα παγωμένα του δάχτυλα παιδεύτηκαν αρκετά με το κουμπί του φακού. Κατάφερε και τον άναψε, κάνοντας σήμα στους κινέζους στρατιώτες, που άρχισαν να μαζεύονται στην ακτή.

Ο Λιν έφθασε στα ρηγά. Είχε πολλά να σκεφτεί για το μέλλον: τα κομμουνιστικά φυλλάδια υπόσχονταν στους λιποτάκτες υποδοχή ήρωα και ανταμοιβές σε χρυσό και χρήμα. Ωστόσο, μέσα στο σκοτάδι, ένας και μόνο κινέζος στρατιώτης μπήκε στο νερό, κινήθηκε προσεκτικά προς το μέρος του και τον συνέλαβε.

ΤΟ ΚΑΛΕΣΜΑ

Κάθε ταξίδι στην Κίνα αρχίζει με μια ιστορία βαρυντικής έλξης! Ο αμερικανός συγγραφέας Τζων Χέρσου, ο οποίος γεννήθηκε σε μια ιεραποστολή στην Γιαντζίν, την έχει ονομάσει «το Κάλεσμα».

Στο πρώτο έτος των σπουδών μου πελάγωσα παρακολουθώντας ένα εισαγωγικό μάθημα πάνω στη σύγχρονη κινεζική πολιτική: επανάσταση και εμφύλιος πόλεμος· η τραγική, πρωτεϊκή δύναμη του προέδρου Μάο· η πτώση και η άνοδος του Ντενγκ Σιαοπίνγκ, που έβγαλε την Κίνα από τη διεθνή απομόνωση. Μόλις πέντε χρόνια είχαν περάσει από τις διαδηλώσεις υπέρ της δημοκρατίας στην Πλατεία Τιενανμέν το 1989, όταν σπουδαστές, σχεδόν συνομήλικοί μου, έστησαν μια πόλη από αντίσκηνα μέσα στο προπύργιο της κομματικής ισχύος, ένα μικρό κράτος εν κράτει, που το εμψύχωνε ένας ορμητικός ιδεαλισμός. Στην τηλεόραση φαινόταν διχασμένοι μεταξύ Ανατολής και Δύσης: είχαν μακριά μαλλιά, κρατούσαν φορητά στερεοφωνικά συγκροτήματα και χρησιμοποιούσαν φράσεις του Πάτριχ Χένρυ, αλλά τραγουδούσαν τη Διεθνή και παρακαλούσαν να εισακουστούν τα αιτήματά τους από άνδρες που φορούσαν ακόμη το κοστούμι του Μάο. Ένας από τους φοιτητές που διαδήλωναν είπε σε κάποιον δημοσιογράφο: «Δεν ξέρω τι ακριβώς θέλουμε, αλλά σίγουρα θέλουμε περισσότερο απ' αυτό». Το κίνημά τους πνίγηκε στο αίμα το βράδυ της 3ης προς την 4η Ιουνίου, όταν εκπρόσωποι του καθεστώτος τούς ανακοίνωσαν από τα μεγάφωνα: «Εδώ δεν είναι Δύση· εδώ είναι Κίνα», και την ίδια στιγμή το Πολιτικό Γραφείο έδωσε εντολή στον Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό να χτυπήσει το συγκεντρωμένο πλήθος, για πρώτη φορά μετά την επανάσταση. Το Κόμμα ήταν περήφανο που αντιμετώπισε αποφασιστικά την πρόκληση, αλλά είχε ασφαλώς επίγνωση πόσο είχε βλάψει την ίδια την

εικόνα του. Έτσι, στα χρόνια που ακολούθησαν, το Κόμμα φρόντισε να απωθήσει τούτα τα γεγονότα τόσο συστηματικά, ώστε στο τέλος δεν απέμεινε παρά μια θολή ανάμνησή τους.

Όταν άρχισα να ενδιαφέρομαι για την Κίνα, πήγα στο Πεκίνο το 1996 για ένα εξάμηνο αφιερωμένο στη μελέτη της μανδαρινικής κινεζικής. Η πόλη με άφησε άναυδο. Καμιά φωτογραφία δεν είχε καταφέρει να αποτυπώσει το γεγονός ότι ο χαρακτήρας και η γεωγραφία της είχαν πολύ μεγαλύτερη σχέση με τις ανεμοδαρμένες πεδιάδες της Μογγολίας παρά με τα αστραφτερά φώτα του Χονγκ Κονγκ. Το Πεκίνο μύριζε κάρβουνο και σκόρδο, λιγδιασμένο μάλλινο ύφασμα και φτηνό καπνό. Σ' ένα άθλιο ταξί, με τα παράθυρα σφραγισμένα και τη ζέστη αφόρητη, η μυρωδιά σε διαπερνούσε ολόκληρο. Το Πεκίνο απλώνεται στην πεδιάδα της βόρειας Κίνας και περιστοιχίζεται από βουνά. Ο άνεμος που σηκώνεται τον χειμώνα από τη γη του Τζένγκις Χαν κατεβαίνει σφυρίζοντας και σου μαστιγώνει το πρόσωπο.

Το Πεκίνο ήταν μια μουντή πόλη που άλλαζε γρήγορα. Ένα από τα πιο όμορφα κτίριά του ήταν το ξενοδοχείο Τζιάνγκουο, που ο αρχιτέκτονας του το περιέγραψε, γεμάτος περηφάνια, σαν τέλειο αντίγραφο του Holiday Inn στο Πάλο Άλτο της Καλιφόρνιας. Η εθνική οικονομία της Κίνας ήταν μικρότερη από εκείνη της Ιταλίας. Η ύπαιθρος ένιωθε ότι βρίσκεται κοντά: τα περισσότερα βράδια έτρωγα σε μια μουσουλμανική γειτονιά, γνωστή με το όνομα Χωριό Σιντζιάνγκ, όπου έμεναν Ουιγούροι, μια εθνότητα από τις δυτικότερες περιοχές της χώρας. Μπροστά από τα μικροσκοπικά, γκριζα πλινθόκτιστα εστιατόρια ήταν δεμένα φοβισμένα πρόβατα, που το ένα μετά το άλλο εξαφανίζονταν στην κουζίνα την ώρα του φαγητού. Κάθε μέρα, όταν έφευγε ο κόσμος, οι μάγειροι κι οι σερβιτόροι ξάπλωναν πάνω στα τραπέζια και κοιμούνταν εκεί.

Το διαδίκτυο είχε φτάσει στην Κίνα εδώ και δύο χρόνια, εντούτοις δεν αναλογούσαν παραπάνω από πέντε τηλεφωνικές γραμμές ανά 100 άτομα. Είχα φέρει ένα μόντεμ από τις Ηνωμένες Πολιτείες και το έβαλα στην πρίζα που υπήρχε στον τοίχο του κοιτώνα μου· η συσκευή έκανε έναν διαπεραστικό ήχο και δεν ξαναλειτούργησε ποτέ.

Όταν πήγα για πρώτη φορά στην Τιενανμέν, στάθηκα στο μέσον της πλατείας και έστρεψα το βλέμμα μου προς τις τρεις πλευρές της: το Μαουσολείο του Μάο, το Μέγαρο του Λαού και την Πύλη της Ουράνιας Ειρήνης. Δεν είχε απομείνει βέβαια κανένα ίχνος από τις διαδηλώσεις, ενώ τίποτα στην πλατεία δεν είχε αλλάξει από το 1977, τότε που η ταριχευμένη σορός του Μάο τοποθετήθηκε σ' ένα γυάλινο φέρετρο. Όντας ξένος, ήμουν περίεργος να δω τα σταλινικά μνημεία

που είχε ανεγείρει το Κόμμα. Κατέληξα στο συμπέρασμα ότι το Κόμμα ήταν καταδικασμένο. Το ίδιο καλοκαίρι η εφημερίδα *New York Times* δημοσίευσε ένα άρθρο με τίτλο «Η μακρά πορεία προς την ασημαντότητα», όπου ο συντάκτης παρατηρούσε ότι «το άλλοτε πανταχού παρόν Κόμμα τώρα δεν φαίνεται σχεδόν πουθενά».

Μία πλευρά της πλατείας ήταν αφιερωμένη στο μέλλον: ένα γιγάντιο ψηφιακό ρολόι, 15 μέτρα ύψος και 9 μέτρα πλάτος, θα μετρούσε τα δευτερόλεπτα, όπως έγραφε στην κορυφή, έως ότου «Η κινεζική κυβέρνηση ανακτήσει την κυριαρχία του Χονγκ Κονγκ». Σε λιγότερο από έναν χρόνο, είχε συμφωνηθεί η Μεγάλη Βρετανία να επιστρέψει τα νησιά του Χονγκ Κονγκ, τα οποία κατείχε από το 1842, όταν η Κίνα ηττήθηκε στον Πρώτο Πόλεμο του Οπίου. Οι Κινέζοι μισούσαν όλη εκείνη την ιστορία εισβολής, όταν οι ξένες δυνάμεις τεμάχισαν τη χώρα «σαν να κόβει κανείς ένα πεπόνι», όπως έλεγαν. Έτσι, η επιστροφή του Χονγκ Κονγκ θα ήταν η συμβολική αποκατάσταση της κινεζικής αξιοπρέπειας. Κάτω απ' το ρολόι, κινέζοι τουρίστες έβγαζαν φωτογραφίες, ενώ στην τοπική εφημερίδα υπήρχαν ιστορίες ζευγαριών που έβγαζαν στη βάση του ρολογιού τις γαμήλιες φωτογραφίες τους.

Η επιστροφή του Χονγκ Κονγκ προκάλεσε μια έκρηξη πατριωτισμού. Ύστερα από σχεδόν 20 χρόνια μεταρρυθμίσεων και πορείας προς τη Δύση, κινέζοι συγγραφείς άρχισαν να γράφουν κατά του Χόλλυγουντ, των McDonald's και των αμερικανικών αξιών. Ένα ευπώλητο βιβλίο εκείνου του καλοκαιριού είχε τον τίτλο *Η Κίνα μπορεί να λέει Όχι*. Γραμμένο από μια ομάδα νεαρών διανοουμένων, κατήγγελλε «το πάθος της Κίνας με την Αμερική», η οποία, όπως υποστήριζαν οι συγγραφείς, έχει χειραγωγήσει τη συλλογική φαντασία του έθνους χρησιμοποιώντας ως μέσο τις θεωρήσεις διαβατηρίων, την ξένη βοήθεια και τη διαφήμιση. Αν η Κίνα δεν αντισταθεί σ' αυτόν τον «πολιτισμικό στραγγαλισμό» θα «υποδουλωθεί», δίνοντας συνέχεια στην ιστορία των ξένων ταπεινωτικών εισβολών. Η κινεζική κυβέρνηση, μονίμως καχύποπτη με τις ιδέες που αιφνιδίως αποκτούσαν μεγάλη δημοτικότητα, ακόμη κι αν φαινόταν ότι στηρίζουν τις θέσεις της, τελικά απέσυρε το βιβλίο απ' τα ράφια. Τη θέση του όμως γρήγορα κατέλαβαν άλλοι παρόμοιοι τίτλοι: *Γιατί η Κίνα μπορεί να λέει Όχι*, *Η Κίνα μπορεί ακόμη να λέει Όχι* και *Η Κίνα θα πρέπει πάντοτε να λέει Όχι*. Ήμουν εκεί, εκείνο το φθινόπωρο, όταν η Κίνα γιόρταζε την εθνική γιορτή της, την 1η Οκτωβρίου. Στο κύριο άρθρο της, η *Λαϊκή Ημερησία*, η ναυαρχίδα των κρατικών μέσων μαζικής ενημέρωσης, υπενθύμιζε ότι: «Ο πατριωτισμός απαιτεί από εμάς να αγαπούμε το σοσιαλιστικό σύστημα».

Δύο χρόνια αργότερα επέστρεψα στην Κίνα για σπουδές στο Παιδαγωγικό Πανεπιστήμιο του Πεκίνου.* Τα περισσότερα απ' όσα γνώριζα για το εν λόγω πανεπιστήμιο είχαν σχέση με τις περιπέτειες του 1989, μιας και οι φοιτητές του ήταν από τους πιο μαχητικούς στις διαδηλώσεις της Πλατείας Τιενανμέν. Υπήρξαν τότε μέρες που οι εννιά στους δέκα φοιτητές του συμμετείχαν στις πορείες διαμαρτυρίας. Την εποχή που πήγα εγώ, όμως, πρώτη προτεραιότητα σχεδόν για όποιον κι αν συνάντησα ήταν η διακαής επιθυμία για κατανάλωση. Αυτό συνιστούσε μια τεράστια αλλαγή. Στο μεσουράνημα των σοσιαλιστικών ιδεών, είχε προβληθεί μια ταινία με τίτλο «Δεν πρέπει ποτέ να ξεχάσεις», η οποία αφηγούνταν την ιστορία ενός ανθρώπου που η σφοδρή επιθυμία του για την απόκτηση ενός καινούργιου μάλλινου κοστουμιού τον οδήγησε τελικά στην τρέλα. Τώρα κυκλοφορούσε ένα περιοδικό με τον τίτλο *Οδηγός για την αγορά αγαθών υψηλής ποιότητας*, με αφιερώματα του τύπου: «Μετά το διαζύγιο, ποιος παίρνει το σπίτι;» Ένα άρθρο για τα αναφυκτικά είχε τον τίτλο: «Άνδρες που επιλέγουν ανθρακούχο νερό», όπου διάβαζες πως οι άνδρες αυτοί είναι γνωστό ότι έχουν «ισχυρό αυτοσεβασμό, ιδανικά, φιλοδοξίες και χαμηλή ανοχή στη μετριότητα».

Η κυβέρνηση πρότεινε στον κινεζικό λαό μια συμφωνία: ευημερία με αντάλλαγμα την αφοσίωσή του. Ο πρόεδρος Μάο είχε εξαπολύσει εκστρατεία κατά των αστικών απολαύσεων, τώρα όμως οι ηγέτες της Κίνας προωθούσαν ενεργά την επιδίωξη της καλής ζωής. Τον πρώτο χειμώνα μετά τις δημοκρατικές διαδηλώσεις, στις ομάδες εργασίας στο Πεκίνο έδιναν παλτά, κουβέρτες, κόκα-κόλα, στιγμιαίο καφέ και πρόσθετες μερίδες κρέας. Σε όλη την πόλη μπορούσες να δεις το νέο σύνθημα της κυβέρνησης: «Δανειστείτε, για να υλοποιήσετε τα όνειρά σας».

Οι άνθρωποι ακόμη προσαρμόζονταν στην ιδέα ότι υπάρχει ζωή και πέρα απ' τη δουλειά. Είχαν περάσει μόνο δύο χρόνια από τότε που η Κίνα μείωσε τις εργάσιμες μέρες της βδομάδας από έξι σε πέντε. Στη συνέχεια, επανασχεδίασε το παλιό σοσιαλιστικό ημερολόγιο και δημιούργησε κάτι αδιανόητο έως τότε: τις διακοπές των τριών εβδομάδων. Οι κινέζοι πανεπιστημιακοί καλωσόρισαν τούτη την αλλαγή με ένα νέο πεδίο σπουδών, τις «μελέτες αναφυχής», οι οποίες ήταν αφιερωμένες σ' αυτό το «σημαντικό στάδιο στην κοινωνική εξέλιξη της ανθρωπότητας». Κάποιο Σαββατοκύριακο συμμετείχα, μαζί με τους κινέζους συμφοιτητές μου, σ' ένα ταξίδι

* (Σ.τ.ε.) Ιδρύθηκε το 1902 ως παιδαγωγική σχολή του Αυτοκρατορικού Πανεπιστημίου του Πεκίνου. Αυτονομήθηκε το 1908 και έγινε γενικό πανεπιστήμιο το 1923, διατηρώντας την ίδια ονομασία (αγγλ. Beijing Normal University).

στην Εσωτερική Μογγολία. Το τρένο ήταν ασφυκτικά γεμάτο, ενώ το σύστημα εξαερισμού έφερε τα καυσαέρια του πετρελαιοκινητήρα στις καμπίνες. Κανείς ωστόσο δεν διαμαρτυρήθηκε: το γεγονός ότι ταξιδεύαμε ήταν από μόνο του μια μικρή απόλαυση.

Τελειώνοντας το πανεπιστήμιο, δούλεψα ως δημοσιογράφος στο Σικάγο, τη Νέα Υόρκη και τη Μέση Ανατολή. Το 2005 η εφημερίδα *Chicago Tribune* μου πρότεινε να επιστρέψω στην Κίνα. Μάζεψα τα πράγματά μου απ' το διαμέρισμά μου στο Κάιρο και μια πνιγηρή νύχτα στις αρχές καλοκαιριού έφτασα αεροπορικώς στο Πεκίνο. Στην Κίνα, 250 εκατομμύρια άνθρωποι περίπου εξακολουθούσαν να ζουν με 1,25 δολάριο τη μέρα. Το γεγονός ότι οι άνθρωποι αυτοί, που ήταν όσοι και ο πληθυσμός των Ηνωμένων Πολιτειών, συχνά αγνοούνταν στις περιγραφές της νέας Κίνας ήταν ασφαλώς λάθος: εντούτοις, ήταν λάθος κατανοήσιμο, με δεδομένη την κλίμακα και τον ρυθμό αλλαγής της χώρας. Η πόλη είχε γίνει αγνώριστη. Αναζήτησα τις παράγκες και τα πρόβατα στο Χωριό Σιντζιάνγκ. Όλα τα είχε σαρώσει ένας παροξυσμός εξωραϊσμού. Τα εισοδήματα είχαν αρχίσει να αυξάνονται με ρυθμό πρωτόγνωρο για μεγάλη χώρα. Την τελευταία φορά που επισκέφθηκα την Κίνα, το ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα ήταν 3.000 δολάρια περίπου – που κατά προσέγγιση αντιστοιχούσε στο κατά κεφαλήν εισόδημα των ΗΠΑ το 1872. Οι Ηνωμένες Πολιτείες χρειάστηκαν 55 χρόνια για να φτάσουν στα 7.000 δολάρια. Η Κίνα το κατάφερε σε μόλις 10 χρόνια!

Κάθε έξι ώρες η Λαϊκή Δημοκρατία πραγματοποιούσε τόσες εξαγωγές όσες ήταν οι εξαγωγές της κατά το ημερολογιακό έτος 1978, λίγο πριν ο λοχαγός Λιν Τσενγκί φτάσει κολυμπώντας στην ηπειρωτική ακτή. Ο λόγος που χτύπησα την πόρτα του Λιν ήταν μια σειρά από οικονομικά ερωτήματα. Αναζητούσα από πανεπιστημιακούς απαντήσεις, προσπαθώντας να κατανοήσω τι ακριβώς έδινε την ώθηση στην αλλαγή της Κίνας. Ο Λιν ήταν τότε ένας διαπρεπής οικονομολόγος κοντά στα 60, με γκριζα κοντοκουρεμένα μαλλιά, πυκνά φρύδια και γυαλιά με συρμάτινο σκελετό, που γλιστρούσαν πάνω στη μύτη του. Δεν ήξερα τίποτα για το παρελθόν του. Όταν ανέφερα τ' όνομά του σε έναν άλλο οικονομολόγο, μου είπε ότι η ίδια η ιστορία της ζωής του Λιν μπορεί να μου πει περισσότερα για την κινητοποιήσιμη δύναμη πίσω από την εκρηκτική ανάπτυξη της χώρας απ' ό,τι όλα τα βιβλία που είχα συγκεντρώσει για να με διαφωτίσουν.

Όταν ρώτησα για πρώτη φορά τον Λιν, μου απάντησε ευγενικά: «Είναι μια παλιά ιστορία». Σπανίως μιλούσε για την αυτομόλησή του. Τον καταλάβαινα, αν και μ' έτρωγε η περιέργεια. Μετά την πρώτη μας συνάντηση επισκέφθηκα τον Λιν πολλές φορές. Μου μί-

λησε για τις πιο πρόσφατες δημοσιεύσεις του και, τελικά, δέχτηκε ν' απαντήσει στις ερωτήσεις μου για το παρελθόν του. Συγκέντρωσα στοιχεία για την περίπτωσή του και επισκέφθηκα την ακτογραμμή, το σημείο από το οποίο έπεσε στη θάλασσα για να κολυμπήσει μέχρι την ηπειρωτική Κίνα. Όταν έφυγε από την Ταϊβάν, είπε, ήθελε απλώς «να γίνει καπνός».

Προσδοκώντας να βρω την Κίνα που εγώ ήξερα, αρχικά την αναζήτησα στην επαρχία. Ήταν η Κίνα της λογοτεχνίας και των ζωγραφικών έργων με σινική μελάνη. Επί έναν μήνα το μόνο που έκανα ήταν να περπατώ και να μετακινούμαι με ωτοστόπ κατά μήκος των ποταμών της επαρχίας Σιτσουάν. Κοιμήθηκα σε κωμοπόλεις που έμοιαζαν μισοεγκαταλειμμένες, καθώς το κάλεσμα της πόλης είχε παρασύρει σχεδόν όλους τους κατοίκους της υπαίθρου που δεν ήταν ούτε πολύ νέοι ούτε πολύ γέροι για να μη νιώσουν τη σαγήνη του. Οι γέροι αστειεύονταν πως όταν θα πέθαιναν δεν θα υπήρχε κανένας για να κουβαλήσει το κιβούρι τους.

Μολονότι υπήρξε πράγματι κάποια εποχή κατά την οποία οι κινεζικές πόλεις ήταν εξαιρέσεις –μικρές νησίδες στη θάλασσα της εξαθλιωμένης υπαίθρου–, αυτό δεν ίσχυε πάντα. Στην Κίνα χιτίζονταν κάθε 15 μέρες τόσα τετραγωνικά μέτρα όση είναι η έκταση όλης της Ρώμης. (Το 2012, η Κίνα έγινε για πρώτη φορά περισσότερο αστική και λιγότερο αγροτική χώρα.) Αρχισα να νιώθω ένα βάρος μπαίνοντας σε μια από τις πόλεις που ξεφύτρωναν σαν μανιτάρια, με τα χιλιόμετρα των αρυτίδωτων ασφαλτοστρωμένων δρόμων, περαιοποιημένων με κτίρια στα οποία όμως δεν ζούσε ακόμη κανείς. Ο ασταμάτητος οικοδομικός οργανισμός είναι η μόνη σταθερά. Όταν ένας κινέζος φίλος με ρώτησε ποιες πόλεις να επισκεφθεί στο επόμενο ταξίδι του στις Ηνωμένες Πολιτείες, του πρότεινα τη Νέα Υόρκη. Μου απάντησε, με όση λεπτότητα μπορούσε, ότι: «Κάθε φορά που επισκέπτομαι τη Νέα Υόρκη, μου φαίνεται η ίδια». Στο Πεκίνο ουδέποτε αγνόησα και την τελευταία πρόσκληση, γιατί τα τοπία κι οι άνθρωποι αλλάζουν προτού σου δοθεί η ευκαιρία να τους δεις ξανά.

Όταν έφαχα πού θα εγκατασταθώ, έβλεπα διαφημίσεις για ενοικιαζόμενα διαμερίσματα στα οικιστικά συγκροτήματα Merlin Champagne Town, Venice Water Townhouses και Moonriver Resort Condo. Κατέληξα στο Global Trade Mansion. Ήταν ένα επιβλητικό κτίριο σε μια θάλασσα από εργοτάξια. Ο κατασκευαστής είχε εξαρχής προβλέψει να υπάρχουν σε όλα τα διαμερίσματα ηχομονωμένα παράθυρα, γιατί ήταν βέβαιο ότι σύντομα θα ξεπηδούσαν ολόγυρα πηγές συνεχούς θορύβου. Έμενα στον 22ο όροφο. Τα πρωινά, πριν

από τη δουλειά, μελετούσα κινεζικά δίπλα στο παράθυρο, ενώ έριχνα αδιάκριτες ματιές προς τα κάτω, όπου ένας μικρός στρατός εργατών με τα πορτοκαλί τους κράνη κινούνταν κάτω από έναν γερανό που δεν σταματούσε ποτέ. Το βράδυ μια άλλη βάρδια εργατών έπιανε δουλειά και το φως από τα φλόγιστρα των οξυγονοκολλητών έφτανε ως το παράθυρό μου. Το Global Trade Mansion φαινόταν κατάλληλο μέρος για ν' αντιληφθεί κανείς τι ακριβώς εννοούσε το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κίνας όταν μιλούσε για «σοσιαλισμό με κινέζικα χαρακτηριστικά».

Εννέα χρόνια από τότε που οι *New York Times* χαιρέτισαν τη «Μακρά πορεία προς την ασημαντότητα» του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κίνας, το Κόμμα ποτέ δεν ήταν πιο πλούσιο και πιο μεγάλο, με 80 εκατομμύρια μέλη –ένας στους δώδεκα ενήλικες– και χωρίς οργανωμένη αντιπολίτευση. Κομματικοί πυρήνες δημιουργούνταν ακόμη και στις πλέον εκδυτικισμένες εταιρείες τεχνολογίας, όπως και σε χρηματοπιστωτικές εταιρείες αντισταθμιστικού κεφαλαίου υψηλού κινδύνου! Η Κίνα ήταν μια υπερκινητική δικτατορία – μια δικτατορία χωρίς δικτάτορα. Η κυβέρνηση λογοδοτούσε στο Κόμμα· το Κόμμα διόριζε τους πάντες, από τους διευθύνοντες συμβούλους των επιχειρήσεων μέχρι τους Ρωμαιοκαθολικούς επισκόπους και τους αρχισυντάκτες των εφημερίδων. Επίσης, συμβούλευε τους δικαστές τι αποφάσεις να βγάλουν σε ευαίσθητες δικαστικές υποθέσεις και έδινε οδηγίες στους στρατηγούς των ενόπλων δυνάμεων. Σε χαμηλότερο επίπεδο, το Κόμμα έδινε μάλλον την εικόνα ενός επαγγελματικού δικτύου. Μια ταλαντούχα νεαρή δημοσιογράφος που γνώρισα στο Πεκίνο μου είπε ότι έγινε μέλος του Κόμματος όταν σπούδαζε στο πανεπιστήμιο, γιατί έτσι της προσφέρονταν διπλάσιες θέσεις απασχόλησης, από τις οποίες θα μπορούσε να επιλέξει, αλλά και γιατί ένας απ' τους αγαπημένους της καθηγητές την ικέτευσε να γίνει μέλος του Κόμματος για να τον βοηθήσει να καλύψει κάποια ποσόστωση στη στρατολόγηση γυναικών...

Όταν έφτασα στην Κίνα, το Κόμμα προσπαθούσε να ανανεωθεί προωθώντας την «Εκπαιδευτική εκστρατεία για τη διατήρηση του προοδευτικού χαρακτήρα του Κομμουνιστικού Κόμματος». Ήταν κάτι πολύ προχωρημένο για τα κομματικά μέτρα. Αντί για τις δημόσιες καταγγελίες και τις αντιπαραθέσεις των δεκαετιών του '60 και του '70, το Κόμμα ενθάρρυνε τα μέλη του να γιορτάζουν τα «κόκκινα γενέθλιά τους» (την επέτειο της μέρας που έγιναν μέλη) και ζητούσε από το κάθε ένα να γράψει ένα κείμενο αυτοαξιολόγησης 2.000 λέξεων. Η αγορά είδε αμέσως την ευκαιρία και έτσι γρήγορα έκαναν την εμφάνισή τους σάιτ που διέθεταν προς πώληση «πρότυπες» αυ-

τοαξιολογήσεις οι οποίες είχαν συνταχθεί με τις απαραίτητες ομολογίες, όπως π.χ.: «Δεν έδωσα την πρέπουσα προσοχή, ώστε ν' αποκτήσω μια επιστημονική κοσμοαντίληψη». Η φίλη μου δημοσιογράφος, που έγινε μέλος του Κόμματος όταν ήταν ακόμα φοιτήτρια, κάθισε κι έγραφε η ίδια την αυτοαξιολόγησή της. Όταν όμως τη διάβασε στη μηνιαία συνέλευση της οργάνωσης, δέχτηκε κριτική γιατί δεν είχε συμπεριλάβει τις εγκεκριμένες εκφράσεις: έτσι, υποχρεώθηκε να την ξαναγράψει συμμορφούμενη με τον κανόνα.

Στα επτά χρόνια που έλειψα απ' τη χώρα, η γλώσσα άλλαξε. Η λέξη «σύντροφος», τονγκτζί, υιοθετήθηκε από τους ομοφυλόφιλους, άντρες και γυναίκες, που τη χρησιμοποιούν στις μεταξύ τους συναναστροφές. Κάποιο απόγευμα περίμενα στην ουρά σε μια τράπεζα, όταν ένας ηλικιωμένος, ο οποίος φαινόταν να βιάζεται, είπε: «Τονγκτζί, ας κάνουμε γρήγορα!» – δύο έφηβοι που τον άκουσαν, ξεράθηκαν στα γέλια. Η λέξη για τις σερβιτόρες και τις νεαρές πωλήτριες, *σιαοτζίε*, τώρα πια δηλώνει κυρίως τις πόρνες. Και το νέο είδος των *σιαοτζίε* το συναντούσες αναπάντεχα παντού, σε μια χώρα που έχει κατακλυστεί από πλούσιους επιχειρηματίες σε επαγγελματικά ταξίδια.

Παρ' όλα αυτά, η αλλαγή που με ξάφνιασε περισσότερο αφορούσε τη λέξη *γε σιν*, που σημαίνει «φιλοδοξία» – κυριολεκτικά, σημαίνει «άγρια καρδιά». Στα κινεζικά, η άγρια καρδιά υποδήλωνε πάντοτε τις αχαλίνωτες και παράλογες προσδοκίες – σαν τον βάτραχο που ονειρεύεται να καταβροχθίσει έναν κύκνο, όπως λέει κάποιο παλιό ρητό. Πριν από δύο και πλέον χιλιάδες χρόνια, μια συλλογή πολιτικών συμβουλών, με τον τίτλο *Χουαϊναντζί*, προειδοποιούσε τους άρχοντες «να μην αφήνουν φιλόδοξους ανθρώπους να καταλαμβάνουν ισχυρές θέσεις, όπως δεν αφήνουμε αιχμηρά εργαλεία στα χέρια των ανοήτων». Ξαφνικά όμως έβλεπα παντού αναφορές στις «άγριες καρδιές» – σε συζητήσεις στην τηλεόραση και στα ράφια των βιβλιοπωλείων. Έβλεπες τίτλους βιβλίων όπως *Μεγάλες άγριες καρδιές: Τα πάνω και τα κάτω των πρωτοπόρων επιχειρηματιών ηρώων και Πώς να αποκτήσετε άγρια καρδιά από τα είκοσί σας χρόνια*.

Μόλις άρχισε να με ζορίζει η καλοκαιρινή ζέστη, αποφάσισα να κάνω ένα ταξίδι για να γνωρίσω τον Τσεν Κουάνγκ Τσενγκ, για τον οποίο είχα διαβάσει κάποια ενδιαφέροντα πράγματα. Ήταν ο μικρότερος από τα πέντε αδέρφια μιας αγροτικής οικογένειας στο Ντονγκσιγκού, ένα χωριό 500 κατοίκων. Κάποια παιδική ασθένεια τον είχε αφήσει τυφλό. Δεν πήγε σχολείο, παρά μόνο στα 17 του χρόνια. Όλον αυτό τον καιρό οι δικοί του τού διάβαζαν λογοτεχνία, κυρίως περιπετει-

ώδη μυθιστορήματα. Άκουγε ραδιόφωνο και έπαιρνε κουράγιο από τον πατέρα του, ο οποίος, μολονότι αναλφάβητος, όταν ενηλικιώθηκε αποφάσισε να πάει σχολείο και τελικά κατάφερε να γίνει δάσκαλος.

Ο Τσεν σπούδασε μασάζ και βελονισμό, που ουσιαστικά ήταν η μόνη διαθέσιμη εκπαίδευση για έναν τυφλό στην Κίνα. Επειδή όμως τον ενδιέφεραν περισσότερο τα νομικά, έκανε αίτηση να παρακολουθήσει μαθήματα νομικής. Ο πατέρας του τού έδωσε ένα αντίτυπο του Νόμου για την προστασία των ατόμων με ειδικές ανάγκες, και ο Τσεν έβαλε επανειλημμένα τους γονείς και τ' αδέρφια του να του τον διαβάζουν. Διαπίστωσε, λοιπόν, ότι η οικογένειά του δεν απολάμβανε τις φοροαπαλλαγές που δικαιούνταν. Ο Τσεν αποφάσισε να πάει στο Πεκίνο για να υποβάλει τη διαμαρτυρία του και, προς μεγάλη έκπληξη όλων, δικαιώθηκε. Λίγο μετά από αυτό παντρεύτηκε μια γυναίκα που την άκουσε να μιλάει σε μια συζήτηση στο ραδιόφωνο. Οι γονείς της, όπως θα έκαναν οι περισσότεροι γονείς στην Κίνα, δεν έδωσαν τη συγκατάθεσή τους στον γάμο της με έναν τυφλό, όμως η κοπέλα έκανε εκείνο που ήδη είχε αποφασίσει.

Στο χωριό Ντονγκσιγκού, λοιπόν, όπου καλλιεργούσαν σιτάρι, σόγια και φιστίκια, υπήρχε κι ένας μασέρ που ήξερε νομικά. Έτσι, οι απλοί άνθρωποι απευθύνονταν σ' αυτόν για βοήθεια. Σε μια περίπτωση εμπόδισε κάποια μέλη της τοπικής διοίκησης να αποκτήσουν τον έλεγχο της γης, την οποία σκόπευαν να ξανανοικιάσουν στους χωρικούς σε πιο υψηλές τιμές. Σε μια άλλη περίπτωση κατάφερε να κλείσει μια χαρτοβιομηχανία γιατί ρύπαινε τον ποταμό της περιοχής. Σε κάποιον δημοσιογράφο που τον επισκέφθηκε, δήλωσε: «Το σημαντικότερο είναι να μάθουν οι απλοί άνθρωποι ότι έχουν το δικαίωμα να διαμαρτύρονται». Ο Τσεν ήταν μια παραδοξότητα στον κόσμο της κινεζικής πολιτικής, όχι μόνον εξαιτίας των περιστάσεων της ζωής του, αλλά και γιατί αντιπροσώπευε ένα νέο είδος ακτιβιστή, κάτι πιο δύσκολο προσδιορίσιμο από τους συμβατικούς αντιφρονούντες.

Άκουσα για πρώτη φορά για τον Τσεν το 2005, όταν συγκέντρωνα αναφορές γυναικών που είχαν αναγκαστεί να κάνουν άμβλωση ή να υποστούν στειρώση επειδή παραβίασαν την «πολιτική του ενός παιδιού». Όταν μια γυναίκα αρνούνταν να συμμορφωθεί ή το 'σκαγε, η τοπική κυβέρνηση έθετε υπό περιορισμό τους γονείς και τ' αδέρφια της, για να την αναγκάσουν να εμφανιστεί. Όταν ο Τσεν βοήθησε αυτές τις γυναίκες να καταθέσουν αγωγή, οι τοπικοί κρατικοί λειτουργοί τον έθεσαν σε κατ' οίκον περιορισμό.

Μια μέρα, προς το τέλος του καλοκαιριού, πήρα το αεροπλάνο για το Σανντόνγκ και ύστερα, αλλάζοντας το ένα ταξί μετά το άλλο, κατάφερα να φτάσω στο Ντονγκσιγκού. Ήταν ένα μουντό απόγευ-

μα όταν έφτασα στον στενό χωματόδρομο του χωριού. Βγήκα απ' το ταξί και συνέχισα τον κατηφορικό δρόμο με τα πόδια. Ο Τσεν ζούσε σ' ένα ισόγειο αγροτόσπιτο· μια ιτιά υψωνόταν πάνω απ' την αυλόπορτα, ενώ στους τοίχους του πέτρινου σπιτιού σκαρφάλωναν ανθισμένες κληματαριές. Έξω απ' την αυλόπορτα κρέμονταν ακόμη ξέθωρες εορταστικές διακοσμήσεις από κόκκινο χαρτί. Λίγο πριν φτάσω στην πόρτα, δύο άνδρες μου έκλεισαν τον δρόμο. Ο ένας ήταν λεπτός και κοκαλιάρης, με κόκκινα μάγουλα σκασμένα απ' το κρύο. Ο άλλος ήταν γεροδεμένος και χαμογελαστός.

«Δεν είναι στο σπίτι», μου είπε ο γεροδεμένος. Μου χαμογέλασε και πλησίασε τόσο κοντά ώστε μπορούσα να μυρίσω το φαγητό που είχε φάει.

«Μάλλον πρέπει να είναι», είπα. «Με περιμένει».

Ακόμη κι αν είναι στο σπίτι, μου απάντησε, ο Τσεν δεν θέλει επισκέπτες. Άρχισαν να πλησιάζουν κι άλλοι άνδρες, δυο δυο και τρεις τρεις. Ένας με έπιασε απ' τον καρπό και με οδήγησε πίσω στο ταξί. Στην άκρη του δρόμου σταμάτησε ένα περιπολικό της αστυνομίας κι οι αστυνομικοί ζήτησαν το διαβατήριό μου. Δεν είχα άδεια να βρίσκομαι εκεί, μου είπαν. Τότε μου ζήτησαν να διαλέξω: θα μπορούσα είτε να τους ακολουθήσω στο τμήμα και «να ξεκουραστώ εκεί για λίγο», όπως χαρακτηριστικά ανέφεραν, είτε να φύγω αμέσως απ' το χωριό.

Ο γεροδεμένος δεν χαμογελούσε πια. Ήθελε να του πω από πού έμαθα για τον τυφλό του χωριού Ντονγκσιγκού. «Από το διαδίκτυο», του είπα. Με κοίταξε ξανά, κι από την έκφρασή του κατάλαβα ότι η απάντησή μου ήταν σαν να του έλεγα ότι μ' έφεραν εδώ νεράιδες. Άνοιξε την πόρτα του ταξί και μ' έσπρωξε μέσα.

Χώθηκα πάλι στο ταξί και ξεκινήσαμε να φύγουμε απ' το χωριό με τη συνοδεία του περιπολικού της αστυνομίας. Ο ταξιτζής ήθελε, από περιέργεια, να μάθει για ποιον λόγο έγινε όλη αυτή η φασαρία. Του εξήγησα ότι ο Τσεν συγκέντρωνε καταγγελίες για παραβιάσεις δικαιωμάτων εξαιτίας της «πολιτικής του ενός παιδιού». Ο ταξιτζής μου είπε τότε ότι ήξερε ένα άλλο μέρος εκεί κοντά, όπου κι εκεί είχαν γίνει παρόμοιες καταγγελίες. Με πήγε, λοιπόν, σε μια κωμόπολη, το Νίγκου. Εκεί σταματήσαμε δίπλα σε μια σειρά εμπορικών καταστημάτων στον κεντρικό δρόμο. Στο ισόγειο είδαμε ένα κατάστημα με λιπάσματα· στον πρώτο όροφο, πάνω απ' το μαγαζί, υπήρχε ένα παράθυρο κλεισμένο με σιδεριά. Βγήκα απ' το ταξί και στάθηκα κάτω απ' το παράθυρο· μια γυναίκα πλησίασε πίσω από τη σιδεριά και με κοίταξε.

Τη ρώτησα για ποιον λόγο είναι εκεί. «Δεν μπορώ να φύγω. Απαγορεύεται», μου είπε. Ήταν ήρεμη. Μου είπε ότι οι τοπικοί υπεύ-

θυνοι οικογενειακού προγραμματισμού την είχαν κλειδώσει μέσα, πάνω από το κατάστημα λιπασμάτων, γιατί η νύφη της δεν συναινούσε να υποβληθεί σε στείρωση ή να πληρώσει το πρόστιμο για την απόκτηση περισσότερων του ενός παιδιών, το οποίο είναι περίπου ίσο με το ετήσιο εισόδημα ενός εργαζομένου.

Έστρεψα το κεφάλι προς τη γυναίκα και τη ρώτησα:

«Πόσον καιρό είσαι κλεισμένη εκεί;»

«Τρεις βδομάδες», απάντησε.

«Πόσες γυναίκες είστε κλεισμένες μαζί;»

«Δεκαπέντε», είπε.

Ήταν ένα αλλόκοτο σκηνικό για συνέντευξη. Ήμουν όρθιος κάτω απ' το παράθυρο και η γυναίκα κοίταζε κάτω, μέσα από τη σιδεριά. Κοίταξα από πάνω ως κάτω το κτίριο, όπου απλοί άνθρωποι πάσχιζαν να βγάλουν τα προς το ζην. Από τη μία πλευρά ήταν ένα κομμωτήριο κι απ' την άλλη ένας πάγκος με φρούτα.

Το τοπικό γραφείο οικογενειακού προγραμματισμού καταλάμβανε έναν ισόγειο χώρο με τζάμια στην πρόσοψη. Περπάτησα ως εκεί και ρώτησα για τις γυναίκες που κρατούνταν πάνω από το κατάστημα λιπασμάτων. Ένας άνδρας πίσω από ένα γραφείο, ονόματι Γουάνγκ Τσενντόνγκ, υπεύθυνος του τμήματος στατιστικής, είπε ότι δεν γνωρίζει να υπάρχουν κέντρα κράτησης, προσθέτοντας ότι οι άνθρωποι που παραπονιούνται ότι είναι υπό περιορισμό συνήθως προσπαθούν να αποφύγουν το πρόστιμο που τους καταλογίστηκε γιατί έχουν πολλά παιδιά. «Η πολιτική αυτή», είπε ο Γουάν, «είναι αποδεκτή από το 99,9% του κόσμου εδώ».

Επιστρέφοντας στο Πεκίνο άρχισα να παίρνω τηλέφωνο τον Τσεν Κουάνγκ Τσενγκ, τον τυφλό μασέρ. Προσπάθησα επανειλημμένα, αλλά η γραμμή ήταν νεκρή. Ένας δικηγόρος, ο Τενγκ Μπιάο, δεν εξεπλάγη καθόλου όταν του περιέγραφα τη σκηνή στο Νίγκου. Ο κόσμος είχε αρχίσει να ονομάζει αυτά τα κέντρα κράτησης «μαύρες φυλακές». Ήταν δύσκολο να υπολογίσει κανείς πόσες γυναίκες κρατούνταν σε τέτοια κέντρα ή πού βρίσκονταν αυτά. Έπρεπε να τα φάξεις από πόλη σε πόλη. «Είναι πολύ δύσκολο για τους ανθρώπους εκεί να ενημερώσουν δικηγόρους και μέσα μαζικής ενημέρωσης», μου είπε. «Οι τοπικές αρχές θα κάνουν ό,τι περνάει απ' το χέρι τους για να διασφαλίσουν ότι δεν θα μάθει κανείς απολύτως τίποτα γι' αυτά τα κέντρα κράτησης».

Το διαδίκτυο ήταν ακόμα ένα μυστήριο στο Ντοנגκσιγκού, όχι όμως και στο Πεκίνο. Αρχικά, η κινεζική κυβέρνηση είχε δει το διαδίκτυο ως μια ευκαιρία: η χώρα είχε κάνει καθυστερημένα τη Βιομηχανική

της Επανάσταση και οι κινέζοι ηγέτες έτρεφαν την ελπίδα ότι η επανάσταση της πληροφορίας θα μπορούσε να βοηθήσει τη χώρα να καλύψει το χάσμα που τη χώριζε απ' τη Δύση. Ο αρχικός ενθουσιασμός όμως πάγωσε. Το 2001 ο πρόεδρος Τζιανγκ Τζεμίν χαρακτήρισε το διαδίκτυο ένα «πολιτικό, ιδεολογικό και πολιτισμικό πεδίο μάχης». Τη βδομάδα που επέστρεψα από τη Σανντόνγκ, το Υπουργείο Δημόσιας Ασφάλειας διέυρνε τον κατάλογο των πληροφοριών που επισήμως «απαγορευόταν» να εμφανίζονται στο διαδίκτυο. Όποτε ήταν εφικτό, η κυβέρνηση της Κίνας αρεσκοτόταν να οργανώνει σε κατηγορίες την πραγματικότητα. Είχε ήδη απαγορεύσει εννέα τύπους πληροφόρησης, ανάμεσά τους τις «φήμες» και οτιδήποτε «βλάπτει την αξιοπιστία» του κράτους. Τώρα εμπλούτισε τον κατάλογο των απαγορεύσεων από εννέα σε έντεκα, συμπεριλαμβάνοντας άλλες δύο κατηγορίες: τις «πληροφορίες που υποκινούν σε παράνομες συναθροίσεις» και τις «πληροφορίες σχετικά με δραστηριότητες παράνομων συναθροίσεων πολιτών».

Ο όγκος των διαθέσιμων πληροφοριών αυξανόταν ραγδαία. Στις αρχές του 2005 η Κίνα είχε γύρω στο ένα εκατομμύριο διαχειριστές ιστολογίων· στο τέλος της δεκαετίας ο αριθμός τους είχε τετραπλασιαστεί και η κυβέρνηση υποχρέωσε τις εταιρείες του διαδικτύου να εγκαταστήσουν ένα σύστημα «αυτοπειθαρχίας», που να λογοκρίνει και να παρακολουθεί τον τρόπο με τον οποίο ο κόσμος χρησιμοποιεί το διαδίκτυο. Σιγά σιγά το Κόμμα όρθωσε αυτό που έγινε γνωστό ως «Μεγάλο Τείχος Προστασίας» (Great Firewall) – ένα τεράστιο ψηφιακό φράγμα που εμποδίζει τους κινέζους χρήστες να διαβάσουν στο διαδίκτυο δημοσιεύματα εφημερίδων επικριτικά για τους ηγέτες της χώρας ή αναφορές από ομάδες υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τελικά, τόποι κοινωνικής δικτύωσης όπως το Twitter και το Facebook αποκλείστηκαν. Σε αντίθεση με το ιστορικό Σινικό Τείχος, η ψηφιακή εκδοχή του κατά περίπτωση μεγάλωνε ή μίκραινε με στόχο να αντιμετωπιστούν νέες προκλήσεις ή να δίνεται μια αίσθηση ελευθερίας. Συχνά, δεν γνώριζα αν κάτι ήταν απαγορευμένο. Το διαπίστωνα όταν πληκτρολογούσα μια διεύθυνση και έπαιρνα ως απάντηση έναν κωδικό σφάλματος (error code), π.χ. HTTP 404 – the page cannot be found.

Το Κόμμα εμφανιζόταν ολοένα και πιο αποφασισμένο να τιμωρεί όσους επιχειρούσαν να υποσκάψουν τον έλεγχο του στην πληροφόρηση. Τον προηγούμενο χρόνο, το 2004, ένας δημοσιογράφος, ο Σι Τάο, ο οποίος εργαζόταν στα *Επιχειρηματικά Νέα* της επαρχίας Χουνάν, παρακολούθησε μια σύσκεψη στελεχών όπου ένας συντάκτης τούς ενημέρωσε ποιες είναι οι τελευταίες οδηγίες για τα θέματα που δεν

μπορούν να δημοσιεύσουν σχετικά με την επέτειο των διαμαρτυριών στην Πλατεία Τιενανμέν. Το ίδιο βράδυ ο Σι κατέγραψε στον λογαριασμό του ηλεκτρονικού του ταχυδρομείου (huoyan1989@yahoo.com.cn) μια σύνοψη αυτού του κομματικού εγγράφου και το έστειλε στον αρχισυντάκτη του Democracy Forum, ενός σάιτ υπέρ της δημοκρατίας με έδρα τη Νέα Υόρκη. Δύο μέρες αργότερα η Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας του Πεκίνου ήλθε σε επαφή με τη Yahoo! στην Κίνα και ζήτησε να μάθει ποιο όνομα κρύβεται πίσω απ' τον συγκεκριμένο λογαριασμό, το περιεχόμενο του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και τους τόπους από τους οποίους ήταν προσβάσιμο. Η Yahoo! συμμορφώθηκε. Στις 23 Νοεμβρίου του 2004 ο Σι Τάο συνελήφθη και του απαγγέλθηκε κατηγορία για «διαρροή κρατικών μυστικών». Η δίκη του κράτησε δύο ώρες. Κρίθηκε ένοχος και καταδικάστηκε σε φυλάκιση 10 ετών.

Η περίπτωση του ήταν η σαφέστερη απόδειξη του πόσο αποφασισμένη ήταν η κυβέρνηση να διατηρήσει υπό έλεγχο αυτή τη νέα και αβέβαιη πρόκληση. Όταν ομάδες υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων επέκριναν τη Yahoo! γιατί έδωσε τη σχετική πληροφορία στις κινεζικές αρχές, ο συνιδρυτής της Τζέρρυ Γιανγκ απάντησε: «Αν θέλεις να κάνεις δουλειές στην Κίνα, πρέπει να σέβεσαι τους κανόνες». Ορισμένα μέλη του Αμερικανικού Κογκρέσου πρόσεξαν τη δήλωση αυτή. Σε ακρόαση μιας υποεπιτροπής για το διαδίκτυο στην Κίνα, το μέλος της Βουλής των Αντιπροσώπων Κρις Σμιθ, ρεπουμπλικανός από το Νιου Τζέρσυ, αναρωτήθηκε: «Αν η μυστική αστυνομία μισό αιώνα πριν ήθελε να μάθει πού κρύβεται η Άννα Φρανκ, η σωστή απάντηση θα ήταν να δοθεί η πληροφορία αυτή από σεβασμό στους κανόνες εκείνου του κράτους;» Η Yahoo! επέμενε ότι τήρησε τη σωστή στάση. Και όταν η μητέρα του Σι Τάο έκανε αγωγή κατά της εταιρείας, κατηγορώντας την ότι εξέθεσε σε κίνδυνο τον γιο της, η Yahoo! προχώρησε στις αναγκαίες νομικές κινήσεις για την απαλλαγή της.

Με την πάροδο του χρόνου όμως, η πίεση στην εταιρεία έγινε αφόρητη. Στα μέσα του 2007, ο ρεπουμπλικανός Τομ Λάντος, ο μοναδικός επιζήσας του Ολοκαυτώματος που εξελέγη ποτέ στο Αμερικανικό Κογκρέσο, κάλεσε σε ακρόαση στην Επιτροπή Εξωτερικών Σχέσεων της Βουλής τον Τζέρρυ Γιανγκ και άλλα διευθυντικά στελέχη εταιρειών του διαδικτύου και τους δήλωσε: «Ηθικά είστε νάνοι». Η μητέρα του Σι Τάο κατέθεσε κλαίγοντας. Όταν τέλειωσε, ο Γιανγκ υποκλίθηκε μπροστά της τρεις φορές και της είπε: «Θέλω να σας ζητήσω προσωπικά συγγνώμη». Η Yahoo! μπορεί να τα βρήκε τελικά με την οικογένεια της γυναίκας, ο γιος της ωστόσο έμεινε στη

φυλακή. Στην ίδια την Κίνα το μήνυμα δεν επιδεχόταν παρερμηνεία: το διαδίκτυο δεν θα ήταν ποτέ χώρος ελεύθερης έκφρασης.

Το Global Trade Mansion ήταν υπερβολικά ήσυχο και υπερβολικά ακριβό, κι εγώ χρειαζόμουν περισσότερες ευκαιρίες για να βελτιώσω τα κινεζικά μου: όταν κάλεσα τον ιδιοκτήτη για να του προτείνω να κρατήσει την εγγύηση ως ενοίκιο για τον τελευταίο μήνα, εσφαλμένα του είπα να κρατήσει την εγγύηση σαν την τελευταία μου «εμμηνόρροια».

Μεγάλα τμήματα της πόλης κατεδαφίστηκαν και ανοικοδομήθηκαν κατά τις προετοιμασίες για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2008. Ο γεννημένος στο Πεκίνο συγγραφέας Τσα Τζιανγίνγκ, που επέστρεψε στην πρωτεύουσα μετά τις σπουδές του στις Ηνωμένες Πολιτείες, έκανε λόγο για κάποιον φίλο του που περιγράφει την πόλη σαν έναν τόπο όπου είναι αδύνατον να βρει κανείς ένα μέρος «να κρεμάσει το κλουβί του». Τα ελάχιστα μέρη που σώζονται απ' το παλιό Πεκίνο είναι κυρίως στενά δρομάκια με ισόγεια σπίτια από γκριζούς οπτόπλινθους, ξύλο και λάσπη. Η διάταξή τους ήταν λίγο-πολύ η ίδια εδώ και εφτά αιώνες, όταν τμήματα της πόλης σχεδιάστηκαν από τη δυναστεία των Γιουάν, που ονόμασε τους δρόμους αυτούς *χουτόνγκ* – μογγολική λέξη που στα κινεζικά απέκτησε τη σημασία «σοκάκι». Οι Μογγόλοι είχαν σχεδιάσει τα *χουτόνγκ* με ομοιόμορφο πλάτος: 3,65 ή 7,30 μέτρα. Το 1980 στην πόλη υπήρχαν 6.000 *χουτόνγκ*. Τα τελευταία χρόνια κατεδαφίστηκαν όλα, εκτός από λίγες εκατοντάδες. Στη θέση τους χτίστηκαν κτίρια γραφείων και συγκροτήματα διαμερισμάτων. Μόνο ένα από τα 44 μεγαλοπρεπή παλάτια που υπήρχαν στην πόλη έμεινε άθικτο.

Έψαξα εκεί γύρω και βρήκα ένα ισόγειο σπίτι που νοικιαζόταν, στον αριθμό 45 της οδού Κάο-τσανγκ Μπέι Σιανγκ. Οι περισσότεροι απ' όσους κατοικούσαν σ' αυτά τα παλιά σπίτια χρησιμοποιούσαν μια κοινόχρηστη δημόσια τουαλέτα, στη γωνία του δρόμου, δίπλα απ' την εξώπορτά μου. Το σπίτι όμως που έπιασα ήταν ανακαινισμένο, με δική του υδραυλική εγκατάσταση και με τέσσερα δωμάτια γύρω από μια μικρή εσωτερική αυλή, όπου δέσποζαν δύο δέντρα: ένας φοίνικας κι ένας λωτός. Όταν ανέφερα τη νέα μου διεύθυνση στον σωφέρ της *Chicago Tribune*, ο Γερο-Τσανγκ δεν επιδοκίμασε την απόφασή μου: «Κινείσει σε λάθος κατεύθυνση», μου είπε. «Πρέπει να πηγαίνεις από τα χαμηλά σε πιο ψηλά διαμερίσματα και όχι το αντίστροφο».

Οι τοίχοι του σπιτιού ήταν πορώδεις. Όταν έβρεχε, η οροφή έσταζε· κι όταν το κρύο του χειμώνα νικούσε τη ζέστη στο δωμάτιο, αναγκαζόμουν να κυκλοφορώ στο σπίτι φορώντας σκούφο του σκι. Κάτω απ' τα πόδια μου κυκλοφορούσαν συνεχώς ποντίκια, σκαθάκια και σαμιαμίδια, ενώ πότε πότε σκότωνα και κανέναν σκορπιό χτυπώντας τον με κάποιο περιοδικό. Ήταν όμως μια ανακούφιση το να ζεις σ' ένα σπίτι με το παράθυρο ανοιχτό, και το αγάπησα. Στην απέναντι πλευρά του στενού δρόμου ο γείτονάς μου είχε για χόμπι στη στέγη έναν περιστεριώνα. Είχε δέσει μικρά ξύλινα σωληνάκια στα πόδια των περιστεριών, τα οποία σφύριζαν όταν τα περιστέρια έκαναν κύκλους πάνω απ' τα κεφάλια μας.

Από το παράθυρο του γραφείου μου είχα θέα τον πανάρχαιο Πύργο των Τυμπάνων – ένα πολύ ψηλό ξύλινο περίπτερο κατασκευασμένο το 1272. Επί εκατοντάδες χρόνια ο Πύργος των Τυμπάνων και ο γειτονικός Πύργος της Καμπάνας έδειχναν την ώρα στους κατοίκους του Πεκίνου, λέγοντάς τους πότε πρέπει να πάνε για ύπνο και πότε να σηκωθούν απ' το κρεβάτι. Ήταν τα πιο ψηλά οικοδομήματα σε απόσταση χιλιομέτρων, περιμετρικά. Τον Πύργο των Τυμπάνων αποτελούσαν 24 τεράστια τύμπανα καλυμμένα με δέρμα, αρκετά μεγάλα ώστε ο ήχος τους να ακούγεται ως τα πέρατα της πόλης.

Οι κινέζοι αυτοκράτορες είχαν εμμονή με τον έλεγχο της αλλαγής των εποχών και των ωρών της μέρας. Την άνοιξη ο αυτοκράτορας όριζε με διάταγμα την ακριβή στιγμή κατά την οποία τα μέλη της αυλής θα έβγαζαν τις γούνες και θα φορούσαν τα μεταξωτά τους ρούχα· το φθινόπωρο όριζε με διάταγμα τη σωστή στιγμή για να μαζευτούν τα φύλλα που είχαν πέσει απ' τα δέντρα. Ο έλεγχος του χρόνου ήταν τόσο πολύ συνδεδεμένος με την αυτοκρατορική ισχύ ώστε, όταν ξένα στρατεύματα εισέβαλαν στο Πεκίνο το 1900, οι ξένοι στρατιώτες σταμάτησαν στον Πύργο των Τυμπάνων, ανέβηκαν επάνω και με τις ξιφολόγχες τους έσκισαν τα δέρματα των τυμπάνων. Για κάποιο διάστημα, οι Κινέζοι είχαν αλλάξει το όνομα του Πύργου των Τυμπάνων σε «Πύργο που γνώρισε την ταπεινώση».